

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut sociologických studií

Petr Syrůček

**Skauting po sto letech:
Sociologický výzkum skautských oddílů v Praze a
v Římě**

Bakalářská práce

Praha 2011

Autor práce: **Petr Syrůček**

Vedoucí práce: **Doc. Milan Tuček, CSc.**

Rok obhajoby: 2011

Bibliografický záznam

SYRŮČEK, Petr. *Skauting po sto letech: Sociologický výzkum skautských oddílů v Praze a v Římě*. Praha, 2011. 47 s. Bakalářská práce (Bc.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut sociologických studií. Katedra Sociologie. Vedoucí bakalářské práce Doc. Milan Tuček, CSc.

Abstrakt

Bakalářská práce se zabývá tématem skautských oddílů v Praze a v Římě z pohledu sociologie. Zabývá se především skautskými oddíly z hlediska vnímání hierarchického postavení jedinců v kolektivu, uzavírání se kolektivů vůči novým členům a z hlediska tolerance k menšinovým skupinám. Práce se na základech výzkumu skautských oddílů provedeného v obou městech snaží popsat rozdíly mezi nimi. V úvodní části práce je popsáno skautského hnutí a vyloženy jeho principy a metody práce s dětmi. Dále se autor v práci zabývá vymezením teoretického rámce pro výzkum a jeho metodologii. Následují pasáže, kde autor hodnotí výsledky výzkumu jak mezi dětmi, tak i mezi vedoucími. V samotném závěru přináší odpovědi na výzkumné otázky, které si v úvodu položil.

Abstract

The thesis deals with the theme of boy scout groups in Prague and in Rome from the sociological point of view. Main topic is the perception of hierarchical system in the groups, closing of groups for newbies and toleration to minority individuals in society. The thesis is based on the quantitative and qualitative research made both in Rome and in Prague and tries to describe differences between them. In the opening part the scouts movement is beign described, including fundamentals of the movement and methodology of work with youths. Writer then specifies theoretical frame for his research and methodology. In following parts writer shows his results of research. In the final he brings answers to the research questions exhibited on the beginning.

Klíčová slova

Skauting, hierarchie, spravedlnost, výchova a vzdělávání mládeže, tolerance

Keywords

Scouting, hierarchy, equity, education of youth, toleration

Rozsah práce: 86 415 znaků

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval/a samostatně a použil/a jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 20. května 2011

Petr Syrůček

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval vědoucímu práce doc. Milanu Tučkovi za připomínky během konzultací, doktorce Stefánii Vergati za pomoc během pobytu v Římě a všem skautům, kteří se zúčastnili výzkumu.

Projekt bakalářské práce

Petr Syrůček

1. Předpokládaný název práce:

Skautský oddíl u nás a v Itálii: podporuje nebo oslabuje sociální nerovnosti?

2. Úvod:

Tématem mé bakalářské práce bude zkoumání sociálních nerovností ve skautských oddílech. Svůj průzkum budu realizovat v Praze a během svého studijního pobytu v Itálii v Římě. Především se mi jedná o výzkum toho, zda skautské oddíly přispívají k odbourávání sociálních nerovností nebo zda naopak jsou místem, kde dochází k utváření a upevňování těchto nerovností a rozdílů mezi jednotlivými členy. V základním textu (*Základy junáctví – A.B. Svojsík - Praha : Merkur : Junácká edice, 1991, Skauting pro chlapce - Robert Baden-Powell - Praha : Junák - svaz skautů a skautek ČR, 2007*), který určil směr vývoje skautingu se totiž píše, že by skauting měl být otevřený všem bez jakéhokoliv rozdílu. Výzkum budu provádět odděleně pro děti a pro vedoucí. Během výzkumu budu sbírat data, která mi pomohou odpovědět na moji výzkumnou otázku ohledně vytváření nerovností a zároveň se budu snažit o porovnání a o nalezení rozdílu mezi skautskými oddíly u nás a v Itálii.

Ve skautském hnutí u nás byly již prováděny sociologické výzkumy, ale týkaly se především práce skautských vedoucích a toho jak společnost vnímá skauting u nás (Břicháček Václav, *Sondy do světa skautů*, Brno : Junák - svaz skautů a skautek ČR). Tematikou skautingu se zabývala i řada studentů FHS a FSV ve svých bakalářských pracích, ale nikdy se v nich nikdo nezabýval konkrétně studiem sociálních nerovností v oddílech. Pokud je mi známo, tak zatím nebyl proveden ani žádný jiný výzkum, který by se zabýval reprodukcí sociálních nerovností ve skautských oddílech a proto bych se rád na tuto tematiku zaměřil ve své bakalářské práci. V Itálii probíhal během devadesátých let výzkum, který se zaměřil na fenomén masového opouštění skautských oddílů. Na výzkumu se podíleli jak sociologové, tak i pedagogové a je plný biografického materiálu a kvantitativních dat, která byla během let nasbírána. Výsledky výzkumu byly následně publikovány v knize *„Scout: per sempre? Indagine nazionale*

sul turn-over nell'Agesci“ (Stefano Martelli , Ermanno Ripamonti - Franco Angelli – Milano, 1998)

Otázka fungování skautských oddílů je dnes diskutována především v USA, kde se objevuje velká uzavřenost skautských oddílů a kde tudíž dochází k upírání práva na participaci určitým jedincům (především se jedná o otázku gayů ve skautských oddílech). Na toto téma vyšla v roce 2001 kniha *On My Honor: Boy Scouts and the Making of American Youth* autora Jaye Mechlinga.

3. Data a metody:

Sběr dat pro můj výzkum bude probíhat v Praze a v Římě ve skautských oddílech. V Praze bylo registrováno 5042 skautů k 7. říjnu 2009. Jak jsem napsal výše budu zkoumat dvě skupiny. První skupinou bude kategorie 11 až 15 let a druhou skupinou budou jedinci, kteří jsou registrováni jako vedoucí (přesné počty těchto kategorií momentálně zjišťuji). Mladší kategorii budu zkoumat pomocí dotazníkového šetření, s druhou skupinou budu provádět skupinovou diskusi. U dětí budu zjišťoval především jak vnímají své postavení a kolektiv ve škole a v oddíle, u vedoucích bych potom rád zjistil, jaké nástroje používají k odbourávání rozdílů, zda se to v jejich oddílu projevuje nebo zda mají pocit, že by se v jejich oddíle silně projevovali sociální nerovnosti. Sběr dat v Římě provedu během svého pobytu, který proběhne během zimního semestru ak. roku 2010/2011.

Data budu následně analyzovat a na jejich základě se pokusím odpovědět na moji výzkumnou otázku, zda ve skautských oddílech dochází k prohlubování sociálních nerovností nebo zda naopak napomáhají k jejich překonávání. Data sesbíraná od dětí budu zpracovávat pomocí kvantitativních metod a budu se snažit dát popis situace ve skautském oddíle. Data od vedoucích vyhodnotím pomocí kvalitativních metod, pokusím se zjistit jaké mechanismy vedoucí používají k tomu, aby se vypořádali s rozdíly v oddíle a zda si vůbec uvědomují problémy spojené se sociálními nerovnostmi uvnitř oddílu.

4. Očekávaná zjištění

Jedním ze základních posláních skautských oddílů, je vytváření prostředí pro děti bez rozdílů a nabídnout jim v tomto prostředí zajímavý program. Ve svém výzkumu

budu hledat odpověď na otázku zda tyto oddíly vytváří prostředí, které je prostředím rovnosti, kde nejsou děti hodnoceni dle sociálního postavení nebo původu, kde se jeden k druhému chová jako k sobě rovnému. Pokusím se zjistit jak se liší klima v oddílech u nás a v Itálii, zda má vliv na sociální nerovnosti fakt, že je Itálie zemí s mnohem silnější křesťanskou tradicí a pevnějšími rodinnými vazbami.

5. Orientační seznam literatury:

- **Základy junáctví – A.B. Svojsík** - Praha : Merkur : Junácká edice, 1991 - ISBN 80-7032-001-X
- **Skauting pro chlapce - Robert Baden-Powell** - Praha : Junák - svaz skautů a skautek ČR, 2007 - ISBN 978-80-86825-21-2
- **Sondy do světa skautů : sociologické výzkumy Junáka 2000-2003 - Václav Břicháček** - Brno : Junák - svaz skautů a skautek ČR, 2003 - ISBN 80-86109-96-8
- **Sociální stratifikace - Problém, vybrané teorie, výzkum – Šanderová Jadwiga** – Praha: Karolinum: 2004 – ISBN 80-246-0025-0
- **Ohniskové skupiny jako metoda kvalitativního výzkumu – David L. Morgan B** - Boskovice : Albert, 2001 - ISBN 80-85834-77-4
- **Sociální vyloučení a sociální politika - Tomáš Sirovátka (ed.)** - Brno-Kraví Hora: Masarykova univerzita a VÚPSV, 2006 - ISBN 80-210-4225-7
- **Sociologie současné rodiny – Francois de Singly** - Praha : Portál, 1999 - ISBN 80-7178-249-1
- **Vůdcovská zkouška – Metodika – Vychodil Daniel** - Praha : Junák - svaz skautů a skautek ČR, 2001 - ISBN 80-86109-68-2
- **Přehled statistických metod zpracování dat : analýza a metaanalýza dat - Jan Hendl** - Praha : Portál, 2004 - ISBN 80-7178-820-1
- **The practice of social research - Earl Babbie** - Belmont, CA : Wadsworth, 2010 - ISBN 978-0-495-59842-8
- **On My Honor: Boy Scouts and the Making of American Youth – Jay Mechling** - University Of Chicago Press, 2001 – ISBN 978-0226517049
- **Scout: per sempre? Indagine nazionale sul turn-over nell'Agesci - Stefano Martelli , Ermanno Ripamonti** - Franco Angelli – Milano, 1998 – ISBN 8820495244

Obsah

ÚVOD.....	3
1 SKAUTSKÉ Hnutí.....	5
1.1 VZNIK Hnutí.....	5
1.2 METODA SKAUTSKÉ VÝCHOVY	6
1.3 VĚKOVÉ KATEGORIE SKAUTSKÝCH ODDÍLŮ	8
1.4 ODLIŠNOSTI SKAUTINGU V ČR A ITÁLII	8
2 SKAUTSKÝ ODDÍL Z POHLEDU SOCIOLOGIE.....	9
2.1 SKAUTSKÝ ODDÍL JAKO SOCIÁLNÍ ORGANIZACE.....	9
2.1.1. <i>Sociální status a role</i>	9
2.1.2 <i>Sociální organizace</i>	10
2.1.3 <i>Sociální skupina</i>	10
2.1.4 <i>Skautský oddíl – popis</i>	11
2.2 SKAUTING A SOCIÁLNÍ NEROVNOSTI	12
2.2.1 <i>Teoretické koncepty sociálních nerovností</i>	12
2.2.2 <i>Diferenciace ve skautských oddílech</i>	14
2.3 SKAUTSKÝ ODDÍL A SOCIALIZACE	14
2.4 BYROKRACIE.....	15
2.5 HIERARCHIE	16
2.6 LEGITIMITA	16
2.7 DŮVĚRA.....	17
3 METODOLOGIE VÝZKUMU.....	18
3.1 DOTAZNÍKOVÉ ŠETŘENÍ	18
3.1.1 <i>Sběr dat</i>	19
3.1.2 <i>Zpracování dat</i>	20
3.2 SKUPINOVÁ DISKUSE.....	20
3.2.1 <i>Zpracování skupinové diskuse</i>	21
4 VÝZKUMNÁ ZJIŠTĚNÍ.....	21
4.1 VÝSLEDKY DOTAZNÍKOVÉHO ŠETŘENÍ.....	21
4.1.1 <i>Složení skautských oddílů</i>	21
4.1.2 <i>Vstup do oddílu</i>	23
4.1.3 <i>Dělbá funkcí v oddíle</i>	24
4.1.4 <i>Co je důležité, aby se mi v oddíle dařilo?</i>	26
4.1.5 <i>Kolektiv skautského oddílu</i>	26
4.1.6 <i>Přijetí nových členů</i>	30
4.1.7 <i>Vnímání „skautství“</i>	31
4.1.8 <i>Škola nebo oddíl?</i>	32
4.2 FOCUS GROUP	33
4.2.1 <i>Představení vedoucích a jejich oddílů</i>	33
4.2.2 <i>„Skauting pro život“</i>	34
4.2.3 <i>Proč rodiče dávají své děti do oddílů?</i>	35
4.2.4 <i>Postavení skautingu v dnešní společnosti a jeho vliv na rozvoj občanské společnosti</i>	35
4.2.5 <i>Hierarchie</i>	36
4.2.6 <i>Doplňování skautské základny</i>	37
4.2.7 <i>Odchod členů z oddílu</i>	38
4.2.8 <i>Odlíšnost postavení dětí ve školním kolektivu a v oddíle</i>	39
4.3 ZÁVĚREČNÁ ZJIŠTĚNÍ	40
4.3.1 <i>Je skautská hierarchie vnímána jako spravedlivá?</i>	40
4.3.2 <i>Je skautský oddíl místem, které je otevřené všem a napomáhá bourání sociálních hranic?</i> ...	41
4.3.3 <i>Jsou skautské oddíly otevřeny minoritním skupinám?</i>	42
4.3.4 <i>Plní skautské oddíly poslání, které měly v době svého vzniku?</i>	43

ZÁVĚR	44
SUMMARY	46
POUŽITÁ LITERATURA	47

Úvod

Ve své bakalářské práci se zabývám studiem skautských oddílů v Praze a v Římě. Pro toto téma jsem se rozhodl na základě svého vlastního členství ve skautském oddíle, díky čemuž mám vlastní zkušenosti a motivaci pro hlubší poznání jejich fungování.

Skautské oddíly se odlišují od jiných volnočasových aktivit především tím, že si na rozdíl od mnoha jiných kladou za cíl komplexní rozvoj jedince, který by měl vést k upevnování demokratických principů a toleranci k ostatním členům společnosti. Z tohoto důvodu si myslím, že má studium takového hnutí smysl v rámci rozvíjení sociologického poznání. Pokud byla prováděna nějaká sociologická šetření v rámci skautského hnutí, tak se jednalo především o studium motivace vedoucích k práci v této organizaci a nebyly nikdy řešeny jeho dopady a vliv na společnost.

Od vzniku skautského hnutí uplynulo již více než sto let a je tedy dobré zjistit, zda skautské oddíly stále naplňují jedno z jejich základních poslání, a to začleňování znevýhodněných skupin a vytváření prostředí rovnosti bez ohledu na socioekonomický původ členů, který je dán zázemím z jakého pocházejí.

Díky získání stipendia prostřednictvím Akademické informační agentury jsem měl možnost provádět výzkum ve dvou hlavních městech, konkrétně tedy v Praze a Římě. Tato příležitost umožnila porovnat, jak se liší skautské organizace ve státech, kde se každá z nich vyvíjela jiným způsobem a kde společnost staví na jiných zkušenostech a odlišných principech. Zde je především zajímavé zjišťovat, zda období komunismu, které přerušilo vývoj skautského hnutí u nás na dlouhá léta, ovlivnilo nějakým způsobem jeho dnešní fungování a zda se i do oddílů přenáší nějaké špatné zkušenosti z minulého režimu. Itálie je místem, kde se skautské hnutí vyvíjelo mnohem více ve spojení s katolickou církví a také je ve společnosti kladen větší důraz na tradiční pojetí rodiny.

Původním záměrem této práce bylo zkoumat, zda skautské oddíly reprodukuje sociální nerovnosti ve společnosti, nebo zda se daří v oddílech vytvářet prostředí rovnosti kde má každý stejnou šanci uspět bez ohledu na to, z jakého pochází prostředí. Výsledky výzkumu však ukázaly, že jsou skautské oddíly tvořeny dětmi z velmi podobného socioekonomického prostředí a proto nebylo možné zkoumat reprodukci statusových nerovností. Proto jsem se rozhodl přenést svůj zájem na studium

hierarchického uspořádání skautských oddílů, s ním spojené procesy rozdělování pozic a vnímání jeho spravedlnosti. Druhou oblastí mého zájmu se stalo ověřování, zda skautské oddíly plní své poslání, s jakým bylo hnutí zakládáno a to především z hlediska možnosti zapojení se do aktivit skautských oddílů. V této oblasti jsem se tedy zaměřil na uzavírání skautských kolektivů a na možnosti vstupu nových členů do oddílů. Pro výzkum jsem si tedy stanovil čtyři základní výzkumné otázky, na které se snažím v závěru práce pomocí výsledků výzkumu odpovědět.

Je skautská hierarchie vnímána jako spravedlivá?

Je skautský oddíl místem, které je otevřené všem a napomáhá bourání sociálních hranic?

Jsou skautské oddíly otevřené minoritním skupinám?

Plní skautské oddíly poslání, které měly v době svého vzniku?

Odpovědi na výzkumné otázky jsem hledal pomocí výzkumu, který jsem provedl a který jsem rozdělil na dvě části tak, abych mohl co nejlépe popsat situaci v Praze a v Římě. Zvolil jsem tedy kombinaci kvantitativního a kvalitativního výzkumu, kde jsem každou z metod použil pro jinou skupinu. Kvantitativní metodu jsem zvolil pro získání dat od dětských členů skautských oddílů a kvalitativní potom pro získání informací od jejich vedoucích.

Výzkum si klade za cíl popsat situaci ve skautských oddílech v hlavních městech, je tak reprezentativní jen pro tyto dvě konkrétní lokality a nesnaží se být výzkumem, který by se dal obecně vztáhnout na celonárodní organizace v daných státech. Jedná se tedy o výzkum skautských oddílů v konkrétním prostředí, které s sebou přináší jistá specifika a to jak z pohledu struktury obyvatelstva, tak i vzhledem k poloze, která mají města v rámci svých států. Zde je důležité uvést především fakt, že Itálie je zemí, kde je velmi odlišná mentalita v různých regionech, a tudíž je velmi pravděpodobné, že by se výsledky v jiných městech lišily.

1 Skautské hnutí

Skautské hnutí působí po celém světě a v současné době má přes 30 milionů členů ve 161 zemích světa. Na rozdíl od jiných volnočasových aktivit pro děti a mládež se snaží být něčím více než běžnou zájmovou aktivitou a snaží se působit na své členy tak, aby je vychoval v plnohodnotné členy demokratické společnosti. K dosažení těchto cílů užívá svých specifických metod, které stojí na základech, které popsal Sir Robert Baden-Powell na počátku 20. století. Mezinárodní skautská organizace zaštiťuje organizace národní, které vznikaly s rozšiřováním myšlenek zakladatele. Ve většině případů byl skauting upravován tak, aby odpovídal požadavkům mládeže v daném státě, kde se začal rozvíjet.

1.1 Vznik hnutí

Hnutí vzniklo ve Velké Británii z části v reakci na vícekolejnost vzdělávacího systému a jeho zakladatel se snažil vytvořit prostor, který by spojoval mládež, která by jinak neměla šanci se potkávat. Základem pro hnutí mu byla zkušenost s trénováním vojáků během jeho pobytu v Indii, kde začal používat na svou dobu netradičních metod malých skupin pro výcvik pod vedením jednoho šéfa. Tato metoda se mu velmi osvědčila během jeho působení v Africe na počátku Búrské války. Svě poznatky sepsal do knihy „Aids to scouting“, která se brzy stala v Anglii inspirací pro práci s mládeží.

Po návratu do Británie sepsal knihu „Scouting for boys“, která se záhy stala v zemi velmi populární, a brzy byla přeložena i do jiných jazyků. V této knize, která je bezesporu tím co určilo směr celému dalšímu vývoji, je popsáno vše co by měl vedoucí vědět pro vedení svého skautského oddílu.

Důležitou změnou v metodě práce s mládeží byl v době svého vzniku především přesun z města do přírody. Další změnou oproti jiným soudobým organizacím byla otevřenost jedincům ze všech sociálních skupin. Problémem rozdílnosti se zabývá Carmelo Carbetta ve své knize Movimento Scout: Educazione e ugualianza (Angeli, 1991). Carbetta se snaží poukázat na uzavřenost jiných organizací, které v době vzniku skautského hnutí v Anglii fungovaly. Hovoří o provázanosti sociálního postavení rodin a možnosti účastnit se volnočasových aktivit. Baden-Powell uspořádal již v roce 1907

experimentální tábor, kam pozval chlapce z různých sociálních skupin a všiml si, jak velké odlišnosti mezi chlapci jsou. Velké rozdíly se objevovaly především v přístupu ke hram, které s chlapci hrál. Ukázalo se, že chlapci z chudých rodin měli mnohem větší problémy se zapojením do her (schopnost respektovat pravidla, absence podpory a povzbuzení). Jako další problém viděl potřebu vlastnit různé prostředky a náčiní pro hry, což bere možnost chudším hrát společně s bohatšími chlapci. Baden-Powell se snažil překonat rozdíly mezi jedinci zavedením jednotných krojů, které měly za cíl mazat rozdíly ve vzhledu chlapců.

Carbetta též zmiňuje, že v hnutí nešlo jen o boření hranic mezi chudými a bohatými, ale snahou bylo i začlenění například dětí s hendikepem. Tím se Baden-Powell snažil reagovat na ghettizaci anglického školství, které bylo ve své době silně členěné. Je pravda, že na počátku 20. století nebylo skautské hnutí jediné, které zaměřilo svůj zájem na okrajové skupiny, ale nutno podotknout, že na rozdíl od jiných organizací se skauting snažil o bourání hranic, spojování jedinců z odlišných sociálních skupin a tím k řešení problémů, které byly spojeny s diverzifikací vzdělávacích institucí a tím i volnočasových aktivit. Ostatní organizace, pokud řešily problém sociálně slabých nebo jinak vyloučených jedinců, pořádaly akce, které byly opět jen pro určitou skupinu a tím docházelo k podtrhávání rozdílností a ne k nápravě.

1.2 Metoda skautské výchovy

V této části práce se budu snažit přiblížit fungování skautského hnutí a především se pokusím popsat způsoby, jakými chce hnutí vytvářet rovnost v oddílech a rovné příležitosti.

Nejprve je důležité definovat, jak vlastně skautská výchova vypadá a popsat základní pilíře na kterých stojí. Václav Břicháček se v úvodu své knihy „Skautský oddíl I.“ snaží odpovědět na otázku co je to skauting. Za prvé je pro něj hrou, která však nemá smysl jen jako obyčejná hra, ale je především chápána jako výchovný nástroj. „...je to hra, která má za cíl vychovat chlapce i děvčata tělesně zdatné a otužilé, morálně vyspělé, duchovně probuzené a ochotné pomáhat všude, kde je pomoci zapotřebí.“ (Břicháček, 1992: 9) Skrze hru se potom dostává k tomu, že skauting je hnutí výchovné, které má své vlastní metody, kterými se snaží o všestranný

rozvoj jednotlivce. Jako poslední uvádí, že je též životním stylem, který jak sám píše: „(životní styl) se vyznačuje především kladných vztahů mezi lidmi, zprvu na dětské úrovni, později i mezi dospělými.“ (Břicháček, 1992: 9)

Základem skautského hnutí jsou tři principy, ze kterých následně vychází metoda práce s mládeží a které jsou závazné pro jeho členy. Tyto tři principy vedou k úplnému rozvoji lidských možností a formují člověka v odpovědného občana.

Prvním principem je povinnost k Bohu, kterou není nutné chápat jen ve smyslu náboženského rozměru skautské výchovy, ale především jako hledání a uznávání duchovních hodnot, které překračují běžný materiální svět. Druhým principem je povinnost k jiným. Tento princip vyjadřuje věrnost své zemi, světovému přátelství a porozumění. Je důležité uvést, že Baden-Powell nikdy nemyslel vlastenectví v nějakém šovinistickém smyslu, ale především jako podporu vzájemného porozumění na všech úrovních. (Břicháček, 1992: 19) Posledním pilířem je povinnost k sobě samotnému, která je chápána především jako odpovědnost za rozvoj sebe sama.

Skautská metoda je ve stanovách české organizace definována takto: „Skautská výchovná metoda vede mladého člověka na cestě osobního růstu, je soustavou

výchovy a sebevýchovy vedoucí k upevňování charakteru, vytváření hodnotového systému,

rozvoji dovedností a znalostí.“ (Stanovy Junáka – svazu skautů a skautek ČR, 2001). Jedná se tedy o soustavu postupné sebevýchovy, která užívá především slibu a zákona (hlavní nástroj pro formulaci principů skautského hnutí), učení pomocí aktivní činnosti a dělby kolektivu na menší skupiny (družiny), které mají své vlastní vedení a děti se v nich za dozoru vedoucích učí samostatnosti, sebedůvěře a schopnosti spolupracovat a vést. (Břicháček, 1992: 21)

Pro mou práci je důležité především dělení skautského oddílu na menší skupiny a rozdělování funkcí, které skautský oddíl má. Menší skupiny se ve skautském hnutí nazývají družiny a v ideálním případě jsou tvořeny 6 až 8 chlapci nebo děvčaty. Toto dělení vychází ze zkušenosti zakladatele během jeho působení v armádě a je zde silně vidět vliv vojenských čet a hierarchie. V družinách je postava rádce a podrádce, kteří mají za úkol vést svou družinu. Václav Břicháček se v případě výběru rádce zmiňuje o určitém rozporu. Je nutné vybrat jedince, který má již nějakou pozici uvnitř skupiny, ale zároveň by v rámci skautské výchovy mělo mít co největší množství dětí možnost dostat se na tuto pozici. (tamtéž: 115)

Druhá rovina důležitá pro můj výzkum je vázána na důraz, který skautské hnutí klade na otevřenost a možnost účastnit se skautských aktivit pro všechny (Viz. Stanovy Junáka – svazu skautů a skautek ČR, 2001). V knize *Základy junáctví* A. B. Svojsíka se píše: „Život v těchto organizacích přirozeně musí také vyvíjeti smysl pro rovnost všech a pro práva každého jednotlivce, vychovávatí tudíž hoča na občana demokratické společnosti,“ (A. B. Svojsík, 1991: 64). V jiné části se píše, že skauting má vliv na zjemnění sociálních citů a to především díky tomu, že společné zážitky smazávají rozdíl mezi pokrevním a cizím. (tamtéž: 64)

1.3 Věkové kategorie skautských oddílů

Aby mohla být činnost skautských oddílů přiměřená věku dětí, dělí se organizace na tři věkové kategorie. Nejnižší věkovou kategorií jsou vlčata a světlušky a spadají do ní chlapci a děvčata ve věku šest až jedenáct let. Na tuto kategorii navazují oddíly skautů a skautek, které jsou určeny pro děti ve věku jedenáct až patnáct let. Poslední kategorií jsou roveři a rangers pro starší 15 let. Náplň jednotlivých stupňů odpovídá potřebám daného věku a liší se jejich programová náplň.

1.4 Odlišnosti skautingu v ČR a Itálii

Stejně jako historický vývoj států byl i vývoj skautských organizací odlišný, a proto mají svá specifika. Základní rozdíl je v době, po kterou organizace kontinuálně funguje. V Česku byl skauting během komunismu zakázán a obnoven po revoluci, kdy navazoval především na tradici z první republiky (skauting byl sice během komunismu krátce obnoven v 60. letech, ale s normalizací přišel jeho opětovný zákaz) a na oddíly, které fungovaly během minulého režimu pod hlavičkou jiných organizací. V Itálii byl skauting zakázán jen v období druhé světové války a kromě tohoto období funguje nepřetržitě.

Italský skauting je rozdělen do dvou hlavních organizací. První je organizací laickou a druhá křesťanskou. Křesťanská organizace má mnohem větší počet registrovaných členů než laická a proto i v mém výzkumu jsou zastoupeny více oddíly věřících, což má bezesporu vliv na jejich fungování. Český skauting nemá zvláštní

organizaci, která by se profilovala jako náboženská a je volbou každého oddílu, zda bude mít ve své výchově zařazeno náboženství.

2 Skautský oddíl z pohledu sociologie

Tato část práce je věnována uvedení teoretických základů pro mou práci. Nejprve definuji skautský oddíl z pohledu sociologie a dále vyložím teoretické koncepty pomáhající k popsání výsledků výzkumu.

2.1 Skautský oddíl jako sociální organizace

V této kapitole se budu zabývat vymezením skautského oddílu za pomoci sociologické terminologie. V první řadě zde vymezím pojmosloví, které v druhé části kapitoly použiji na popsání skautského oddílu v podobě, v jaké je popisován v příručkách.

2.1.1. Sociální status a role

Abychom mohli popsat určitou skupinu, je třeba stanovit si stavební kameny, ze kterých je tvořena. Skupina je vždy tvořena určitým počtem jedinců, kteří mají ve skupině stanoveny své statusy a k nim odpovídající role. Jan Keller definuje sociální status jako: „pozice, kterou určitý člověk zaujímá vzhledem ke druhým lidem v rámci daného sociálního systému.“ (Keller, 1999: 195) (stejným způsobem ho definuje i doc. Šanderová (2004)). Status je určující pro to jak se jedinec bude ve společnosti chovat a také jaké chování od něj bude společnost očekávat. Keller dále uvádí, že v dnešní společnosti je sociální status ovlivněn především vzděláním, příjmem, vlastnictvím, podílem na moci a dalšími faktory (1999:196). Docentka Jadwiga Šanderová ve své knize „Sociální stratifikace: problém, vybrané teorie, výzkum (Karolinum, 2004)“ uvádí: „Status představuje pozici v sociální struktuře a role vymezuje vztah této pozice k pozicím ostatním. Role vymezují práva, povinnosti a tzv. očekávané chování spojené s jednotlivými statusy.“ (Šanderová, 2004: 13).

Ve skautském oddíle nalezneme celou řadu statusů, které jsou hierarchicky seřazeny a s tím pak souvisí role, která se na ně váže. O konkrétních stavech a jejich vzájemném postavení pojednám později. Důležité je si uvědomit a rozlišovat mezi sociálním stavem, které si členové oddílů přenášejí ze svých rodin a stavem, který zastávají v rámci skautského oddílu.

2.1.2 Sociální organizace

Jako organizaci chápeme v sociologii takovou skupinu, která byla záměrně vytvořena a je dále řízena za dosažením určitého cíle. Organizace obsahuje soubor statusů, rolí a norem, dle kterých je řízen chod tak, aby dosáhl cílů, které byly stanoveny. (Šanderová, 2004)

Keller (1999) popisuje organizaci jako podmnožinu instituce. Jako příklad uvádí například školu jako organizaci instituce vzdělávání. Dále uvádí, že každá forma organizace vytváří nějaké mocenské uspořádání (Keller, 1999: 82).

2.1.3 Sociální skupina

Pojem sociální skupina se v sociologii rozlišuje na skupiny formální a neformální. Jako formální skupiny chápe ty skupiny, které mají své předpisy, jejich fungování je kodifikováno. Taková skupina potom na svých členech vyžaduje jejich dodržování a využívá autorit k vymáhání dodržování předpisů. Za skupinu neformální považuje takovou skupinu, která nemá jasná pravidla a normy. Neformální skupina nevzniká za účelem dosažení nějakého cíle, ale jedná se o skupinu, která vznikla na základě společných zájmů nebo sympatií.

Dwight Anderson v roce 1938 publikoval článek v časopisu „Social Forces“, ve kterém prezentoval klasifikaci sociálních skupin tak, aby bylo možné popsat co nejkompaktnějším způsobem různé druhy sociálních uskupení. Součástí článku pak byla aplikace jeho klasifikace na skautský oddíl v Americe 30. let.

Z hlediska organizačního je skautský oddíl součástí celonárodní organizace, ale jako jednotka již funguje téměř autonomně a může si dělat co chce. Anderson již v té době popsal skautský oddíl jako organizaci, která je z hlediska

stratifikace téměř homogenní (výjimkou je nerovnost, která vyplývá ze vzdělání). Skautské oddíly sdružují děti, které bydlí v blízkosti jejich klubovny, a jsou tedy tvořeny jedinci z podobného prostředí. Uvádí, že oddíly ač mají stanovená pravidla a dodržují předepsané zásady (skautský zákon a slib), tak mohou vymáhat jejich dodržování jen v rámci společného programu a nejsou již schopny kontrolovat jejich dodržování mimo společně trávený čas. Popis doplňuje vyložením skautské hierarchie a uvádí, že je fungování skautských oddílů provázeno řadou rituálů a pevně daných zásad jak se co dělá (táborové ohně, skládání skautského slibu). (Dwaight Anderson, 1938)

2.1.4 Skautský oddíl – popis

Skautský oddíl je tedy sociální organizací, která má své jasně definované role a statusy, které jsou seřazeny v hierarchickém uspořádání. Za základní jednotku považují oddíl, který se dále dělí na menší formální skupiny – družiny. Skautský oddíl je řízen oddílovým vedoucím, který je na nejvyšším místě v hierarchickém žebříčku a má největší moc. Ze svého postavení potom může rozhodovat o dalším obsazování pozic. Ve většině oddílů není jediným dospělým vedoucím, ale je obklopen svými pomocníky, kteří mu pomáhají a mezi které rozděluje úkoly. Pro mou práci je nejdůležitější status rádce a podrádce. Tyto dva statusy totiž zauímají děti a je důležité, aby tyto statusy byly připisovány tak, aby se staly legitimními pro ostatní členy oddílu, kteří nemají žádnou funkci a mají tedy status běžného člena. Legitimita vedoucích je z pohledu dětí dána především díky věku, který jim dodává přirozenou autoritu. Nicméně by bylo chybné si myslet, že toto pravidlo je vždy splněno a v oddílech může docházet k tomu, že vedoucí ztrácí svou legitimitu například tím, že se dětem snaží vštípit zásady, které potom sám nedodržuje.

Z pohledu sociální skupiny se jedná o skupinu formální, která ale uvnitř vytváří skupiny neformální, které vznikají spontánně mezi členy oddílu.

Ve svém výzkumu jsem se zaměřil především na sledování toho, jak členové oddílu přijímají rozdělení statusů, a to hlavně na úrovni rádce – podrádce – běžný člen.

2.2 Skauting a sociální nerovnosti

Jedním z důvodů proč skautské hnutí vzniklo, byla bezesporu snaha vytvořit prostor pro mládež, kde by se mohla setkávat a bavit bez ohledu na původ jednotlivých členů. Hnutí k tomuto účelu používá různých metodologických postupů a v této kapitole se pokusím přiblížit a definovat skautský oddíl z pohledu sociologie sociálních nerovností.

2.2.1 Teoretické koncepty sociálních nerovností

Sociální nerovnosti jsou jedním z nejfrekventovanějších témat v oboru sociologie, čímž máme širokou paletu pohledů na tento jev. Během studia této problematiky jsem se potýkal s problémem absence vymezení nerovností pro mé zkoumané téma. Nejblíže se mi jeví použití nerovnostních teorií tak, jak se užívá v případě výzkumu nerovností ve vzdělávání. Pokusím se tedy uvést analogie tak, abych mohl vysvětlit vliv skautského oddílu na proces tvorby sociálních nerovností.

Určitý druh sociálních nerovností a strukturace nalezneme v téměř každém společenství a skautské hnutí určitě není výjimkou. Předmětem mého zkoumání je především vnímání nerovností členy oddílů, proto je nutné si vymežit, jaké nerovnosti mohou v oddíle vznikat a jaké nerovnosti naopak do oddílů přináší členové sami.

Sociální diferenciaci přirozeně vzniká ve všech společenstvích a často se tomu děje zcela nevědomky (Šanderová, 2004: 21). Skautské oddíly mají svou hierarchii, která nám dělí jednotlivce na nadřízené a podřízené (sociální diferenciaci vertikální: vedoucí > rádce > člen) a zároveň můžeme sledovat i rozdělení rolí, které si jsou rovnocenné (soc. diferenciaci horizontální: zdravotník, hospodář). Důležité však je, zda tyto diferenciaci vznikají na základě odpovídajícího hodnocení a tím spravedlivého rozdělování nebo zda naopak fungují procesy, které ovlivňují získávání jednotlivých funkcí. Skautské oddíly by ze své podstaty a ze snahy o vytváření prostředí rovnosti měli být postaveny na meritokratickém přístupu, tedy na přístupu, kdy každý jedinec je hodnocen na základě dosažených výsledků.

Sociologové, kteří se zabývají nerovnostmi ve vzdělávání, mají různé pohledy na definici toho, jak by měla vypadat rovnost. Rozlišují především mezi rovností přístupu, rovností podmínek a rovností výsledku. Definici těchto přístupů zde použiji tak jak je vyložena v knize „Nerovnosti ve vzdělávání: Od měření k řešení (Matějů, Straková, Veselý (eds.), 2010)“.

Rovnost přístupu je zde chápána jako rovná příležitost v přístupu ke vzdělávání. V našem případě můžeme chápat rovnost přístupu jako možnost účasti na aktivitách skautských oddílů pro kohokoliv, kdo projeví zájem. Tuto podmínku si myslím můžeme brát v případě skautského hnutí brát za splněnou. Hnutí totiž v žádném případě nemá žádná stanovená kritéria, která by nějakým způsobem zužovala okruh možných členů.

Autoři knihy dále uvádějí rovnost podmínek, kterou vykládají jako přístup k rovnocennému vzdělání, tedy ke vzdělávání, které splňuje určité kvality. (Petr Matějů, Jana Straková, Arnošt Veselý, 2010: 24) V případě této rovnosti lze najít rozdíly mezi školským vzdělávacím systémem a podmínkami ve skautském oddíle. Především je rozdíl v tom, kolik vlastních věcí je třeba k zapojení se do vyučování ve škole a kolik pro účast na skautském programu. Škola může nabídnout určitý standard, co se týče vybavení škol, bezplatného užívání učebnic nebo kvalifikace učitelů. Skautské hnutí v tomto případě zajišťuje pouze kvalifikovanost vedoucích (nutnost absolvovat výcvikové kurzy akreditované ústředními orgány organizace), ale tím standardizace končí. Škola nabízí svým žákům velkou část vybavení potřebného k absolvování potřebné školní docházky, skautské oddíly však svým členům nic takového nenabízí, což znamená, že rodiče musí svému dítěti pořídit vše potřebné k účasti na skautských aktivitách a nutno podotknout, že toho není málo. Velká část aktivit totiž spadá do kategorie outdoorových, které jsou náročné na vybavení (batoh, obutí, oblečení). Tím se otevírá otázka, zda je skauting dostupný všem nebo zda si ho můžou dovolit jen děti z rodin z určitého socioekonomického prostředí.

Poslední rovností je rovnost výsledků, která je chápána jako rovnost v cíli a ne na startu. Tento pohled změnil zaostření ze školy na studenta. Tento pohled vychází z kritiky meritokratického přístupu, tedy přístupu, který říká, že výsledky žáků závisí na jejich schopnostech a vlastnostech (Matějů, Straková, Veselý, 2010: 25). Škola má své nástroje, kterými může měřit výsledky žáků, které jsou předepsány z ministerstva školství. Skautské organizace mají také své zkoušky, které by měli její členové plnit, ale je důležité se ptát, zda jsou tyto zkoušky cílem nebo zda jsou jen součástí metodologie, která vede k jinému cíli, tedy k vychování dobrého jedince. Z mého pohledu a z pohledu

skautských příruček jsou jen součástí procesu výchovy a tudíž je velmi obtížné měřit výsledky.

2.2.2 Diferenciace ve skautských oddílech

Skautské oddíly, tak jako jiné sociální organizace, mají vytvořen svůj vlastní systém distribuce moci a s tím spojený určitý systém hierarchie. Pro můj výzkum je důležité zkoumat, jak vnímají jednotliví členové oddílů distribuci funkcí, které v oddílech fungují. Mojí snahou bylo zjistit, zda převažuje pocit všeobecné možnosti na úspěch nebo zda naopak mají členové pocit, že jsou funkce vyhrazeny jen pro určité jedince, kteří musí mít specifické vlastnosti. O výsledcích samotného výzkumu se rozepisuji v kapitole věnované výzkumným zjištěním, a proto se zde tím nebudu zabývat, ale pokusím se popsat to co je předmětem mého zájmu.

V případě zkoumání stratifikace skupiny se nám jistě nabízí použít otázku, kterou použil americký sociolog G. H. Lenski pro shrnutí problému sociální stratifikace a to „Co kdo dostává a proč?“ (G. H. Lenski dle Šanderové, 2000). Stratifikace je vytvářena na základě distribuce moci, která je vázána k určitým funkcím. Max Weber definoval moc jako šanci a možnost prosazovat svou vůli i přes odpor ostatních členů skupiny (Weber dle Šanderové, 2000: 122). V případě skautských oddílů můžeme hovořit o dělbě moci do tří skupin. Největší moc má skupina vedoucích, kde je jejich moc dána především věkem a zároveň nutností absolvovat určité skautské vzdělání. Druhou skupinou je skupina rádců. Tato skupina je pro nás nejdůležitější, protože se jedná o funkci, která je dávana někomu z členské základny. V tomto případě nás zajímá především způsob určení toho, komu bude funkce připsána a zároveň vnímání tohoto rozdělování ostatními členy oddílu.

2.3 Skautský oddíl a socializace

Prostředí skautského oddílu patří bezesporu k místům, kde je dítě silně ovlivněno během procesu socializace. Skautské hnutí je rozděleno do věkových kategorií tak, aby v oddílech mohl být realizován program odpovídající věku jeho členů.

Tyto kategorie odpovídají dvěma kategoriím, které uvádí Jean Piaget. Jedná se o stadium konkrétních operací a stadium formálních operací. Pro mou práci je zásadní především poslední stadium, tedy stadium formálních operací, které Piaget připisuje do období od 11. do 15. roku života. Jedná se o období, kdy se u dítěte ukončuje období dětství a začíná příprava na období adolescence. Jako základ uvádí Piaget, že se jedná o fázi, kdy se jedinec obrací od konkrétního k nereálnému a k budoucnosti. Dochází k velké přeměně myšlení, kdy jedinec dokáže pracovat s hypotézami a usuzovat o výrocích bez přímé souvislosti s konkrétním reálným konstatováním (Piaget, 1966: 117).

V souvislosti s procesem socializace se nabízí otázka, zda se od sebe budou lišit členové oddílů, kteří prošli již nižší věkovou skupinou a měli tedy již možnost osvojit si určité skautské hodnoty a naučit se fungovat v rámci oddílu, a ti kteří vstoupili do oddílu až ve věku nad 11 let a tedy rovnou do vyšší věkové kategorie. G.H. Mead k tomuto uvádí, že období mezi 8. a 9. rokem života je obdobím, kdy se dítě učí chápat generalizované druhé (učí se tedy sdíleným hodnotám a pravidlům, která se uplatňují v kultuře kde vyrůstá) (G.H. Mead dle Giddense, 2005: 50).

2.4 Byrokracie

Srovnáme-li strukturu skautského oddílu a Weberův popis byrokracie, najdeme mnoho společného. Weber ve svém díle použil pro popsání byrokracie tzv. ideální typy. Za ideální typy nepovažoval to co je žádoucí, ale to co je ryzí, jedná se tedy o abstraktní popis, který vychází z nejtypičtějších existujících vlastností (Giddens, 2005: 290).

Max Weber popisuje byrokracii jako strukturu, která je vymezena pomocí úředních kompetencí, které jsou dány zákony a nařízeními. To znamená, že je předepsáno rozdělení úředních povinností, příkazovací moci a též je stanovena kvalifikace potřebná pro obsazení daných postů. Dále platí princip úřední hierarchie, který jasně vymezuje systém nadřízenosti a podřízenosti. Úřadování se dle Webera zakládá na psaných záznamech a tím se odlišuje od předchozích druhů panství (dříve bylo založeno spíše na ústních rozkazech). Úřad zaměstnává úředníka po celou pracovní dobu a je tedy rozdíl mezi životem (činnostmi) soukromým a profesním. Hierarchický systém postů od úředníků vyžaduje odborné vzdělání. (Weber, 1997)

Pro skautský oddíl je typické především jasné rozdělení hierarchie, která definuje postavení členů v oddíle. Pro mou práci je důležité především vnímání legitimacy dělby moci a mechanismus, jakým dochází k dělbě funkcí ve skautských oddílech.

2.5 Hierarchie

V rámci skautské hierarchie je nutné sledovat mechanismy, podle jakých dochází k dosazování lidí do funkcí a jaká moc náleží jednotlivým pozicím v hierarchii. Moc budu užívat ve smyslu jak ji popsal Max Weber, tedy jako šanci jedince či skupiny prosadit svou vůli i přes odpor ostatních zúčastněných (Weber dle Šanderové, 2000). K získané funkci se neváže jen získání moci, ale i prestiže, která je v oddílech směrem ven prezentována například možností účastnit se speciálních akcí nebo možností zaujímat určité postavení při nástupech družin.

Jedním ze základních faktorů, které ve skautské hierarchii určují postavení je věk. Skautská metodika předpokládá, že funkci družinového rádce (nejvyšší možná funkce jakou může dítě ve skautském věku zastávat) je možné dát jednomu ze starších chlapců, který ale kromě věku splňuje i určité morální a lidské kvality a tudíž se může stát přirozeným vůdcem pro své vrstevníky. Otázkou však je, zda je tento předpoklad vždy splněn a zda nepodléhá dělba funkcí jiným kritériím, která by mohla vzbuzovat v ostatních pocit nespravedlnosti. Myslím, že toto je jedna z velmi důležitých oblastí, kde skautský oddíl může své členy ovlivnit do budoucna. Jak jsem již napsal v kapitole o metodě skautské výchovy, oddíly se snaží vést své členy k demokratickým principům, a proto je velmi důležité budovat u nich důvěru v dělbu moci a vůbec ve funkci jako takové.

2.6 Legitimita

Legitimita hierarchického řádu zaručí jeho fungování a tudíž je potřeba, aby ti, kteří jsou jeho součástí, uznali jeho legitimitu. Jako legitimitu chápeme přesvědčení o spravedlnosti a náležitosti určitého systému.

Ve svém dotazníkovém šetření se snažím zjistit jak jedinci souhlasí s rozdělením moci, zda ho chápou jako spravedlivé a jaké mají představy o tom, jak by měli vypadat ti, kdo zastávají nějakou funkci.

3.6. Občanská integrace a přemosťující kapitál

V současné sociologii se často setkáváme s pojmem přemosťující sociální kapitál. Tento pojem zavádí Robert Putnam, který hovoří o sociálním kapitálu přemosťujícím (bridging) a svazujícím (bonding). (Stachová, 2008)

Přemosťující sociální kapitál zahrnuje kontakty, které snižují etnocentrismus, a podporuje meziskupinovou solidaritu. Tento druh sociálního kapitálu by skautské oddíly měly generovat v případě, že by odpovídaly představě, kterou měl o skautských oddílech Baden-Powell. Nicméně jak ukážu dále, skautské oddíly jsou dnes tvořeny velmi homogenními kolektivy, kde členové pocházejí z velmi podobného zázemí a tak můžeme mluvit spíše o svazujícím sociálním kapitálu. Podle Jiřího Šafra je svazující sociální kapitál ten, který vzniká v úzkých kontaktech mezi lidmi, například mezi rodinnými přáteli nebo mezi členy homogenních skupin (Šafr, 2007). Dále dodává: „Představuje jakési sociální „superlepidlo“, které udržuje homogenitu, upevňuje identitu, vytváří reciprocitu, vnitřní skupinovou loajalitu a mobilizuje vzájemnou solidaritu.“(Šafr, 2007, str. 86).

2.7 Důvěra

Jedním z důležitých faktorů pro úspěch ve výchově k demokracii v rámci skautského hnutí je výchova směrem k důvěře, jak jsem již naznačil výše. Sociologie s pojmem důvěry pracuje často právě v souvislosti se sociálním kapitálem. Důvěru je možné rozdělit na generalizovanou a partikularizovanou. První představuje abstraktní důvěru ve všechny lidi, zatímco druhá se váže ke konkrétním jedincům. Sociologové, kteří se zabývají občanskou společností, se snaží zjistit, zda členství v organizacích má vliv na vytváření generalizované důvěry, nebo zda členství v organizacích je vázáno k již existující generalizované důvěře. (Stachová, 2008, str. 30) Jana Stachová ve své práci potom uvádí: „Důvěra v druhé lidi je tak spíše funkcí socioekonomického postavení než zapojení do dobrovolného sdružení.“ (Stachová, 2008)

3 Metodologie výzkumu

Pro studium skautských oddílů jsem zvolil kombinaci dvou metodologických přístupů tak, abych získal co největší množství informací a abych mohl co nejkompaktnějším způsobem popsat danou problematiku. Ve výzkumu jsem se zaměřil na získávání dat jak od členů skautských oddílů, tak od jejich vedoucích. Vzhledem k odlišné velikosti obou skupin jsem pro každou zvolil odlišný přístup. Pro získání informací od dětí jsem volil dotazníkové šetření, abych získal co největší množství dat a z nich odpovědi na své výzkumné otázky. Vedoucí tvoří v oddílech vždy menší část, a tudíž jsem pro jejich výzkum volil metodu skupinové diskuze, kde jsem se zaměřil především na získání jejich pohledu na význam skautské hierarchie a na přijetí a začleňování nových členů do skautských oddílů.

3.1 Dotazníkové šetření

V rámci výzkumu dětí jsem zvolil metodu dotazníkového šetření umožňujícího získat velké množství dat, která jsem následně analyzoval a na základě výsledků tak mohl odpovědět na výzkumné otázky.

Dotazníkové šetření probíhalo během schůzek oddílů za mé přítomnosti. Pouze ve dvou případech děti vyplňovaly dotazníky bez mé přítomnosti a to z důvodu, že je dělaly během víkendové akce. Celkem se zúčastnilo 18 skautských oddílů (devět v Praze a devět v Římě) a v nich odpovídalo 143 respondentů (78 v Římě, 65 v Praze). Výsledky šetření tak vypovídají pouze o skautském hnutí v Praze a v Římě a nelze je vztáhnout na celostátní organizaci.

Jak v Praze, tak v Římě je kolem 5000 skautů. Římské oddíly spadají pod dvě organizace, kde mnohem větší zastoupení má organizace katolická a laické oddíly mají jen přibližně desetinu registrovaných členů. Poměr katolických a laických oddílů byl v Římě zohledněn při sběru dat a tudíž jsou více zastoupeny oddíly katolické. Cílovou skupinou pro výzkum byly děti, které jsou registrovány ve skautských oddílech. Dle skautského dělení oddílů by tato skupina měla odpovídat dětem ve věku

11 až 15 let, ale do analýzy byly zahrnuty i děti, které byly o něco mladší nebo starší a byly členy skautských oddílů.

Dotazník vznikal v době před odjezdem do Itálie a byl v Praze podroben pilotáži tak, aby v něm byly odstraněny případné chyby a nejasnosti, kterým děti nerozuměly. Pilotáž byla provedena v jednom pražském oddíle a účastnilo se jí přibližně deset dětí. Po úpravě dotazníku byl přeložen za pomoci rodilé mluvčí do italštiny a v Římě pak byl ještě upraven po konzultacích s doktorkou Stefanií Vergati na fakultě sociologie univerzity La Sapienza, která mi byla konzultantkou během pobytu v Itálii. Po návratu do Prahy jsem dotazník přeložil zpět do českého jazyka tak, aby jeho znění odpovídalo italské verzi a bylo možné porovnávat výsledky výzkumu v Praze a v Římě.

3.1.1 Sběr dat

Sběr dat v Římě probíhal v listopadu a prosinci 2010. Po svém příjezdu jsem se spojil s hlavními vedoucími obou skautských organizací, které působí v Římě a skrz ně jsem oslovil všechny skautské oddíly. Odezva byla bohužel velmi nízká (z přibližně 80 skautských oddílů na prosbu o spolupráci odpověděly pouze tři oddíly) a tudíž jsem začal osobně navštěvovat schůzky oddílů a domlouval se tak přímo s vedoucími na spolupráci. Díky navázání kontaktu s částí vedoucích jsem pak získal kontakty na další a mohl tak provést výzkum ve více oddílech. Jak jsem již napsal, samotný sběr dat potom probíhal za mé přítomnosti, jen ve dvou případech děti vyplnily dotazník bez mé přítomnosti po předání instrukcí vedoucím.

Pražská část výzkumu byla z pohledu kontaktů jednodušší, protože jsem sám členem skautského oddílu a mám kontakty na jiné oddíly. Část oddílů jsem také oslovil díky kontaktům z databáze skautských oddílů. V Praze jsem byl přítomen u všech vyplňování.

Doba vyplňování dotazníku zabrala mezi 30 minutami a hodinou. Díky osobní účasti při sběru dat jsem tak měl možnost si udělat zevrubný obraz o složení skautských oddílů a také vidět jak fungují.

3.1.2 Zpracování dat

Sebraná data jsem zpracovával za použití programu SPSS. Vzhledem k množství dotazníků jsem musel analyzovat data velmi opatrně a nemohl jsem využít všech možných statistických metod na jejich popis. Problém byl především v tom, že malé množství dat znamená velkou váhu jednoho člena a změna odpovědi u malého množství dětí by tak vyvolala velké změny v procentuálním vyjádření (každý člen ve výsledku měl vyšší váhu než jedno procento).

Pokud mluvím ve výsledcích výzkumu o nějakých odlišnostech, tak jsou tyto odlišnosti určeny na základě statistické závislosti vlivu země nebo jiné proměnné na odpovědi. K posouzení závislosti jsem využíval především metody chí-kvadrátu, která určila, zda se jedná o závislost mezi proměnnými, ale dále jsem již nemohl posuzovat směr závislosti z výše zmíněných důvodů. Pro určení odlišností tak posloužilo především třídění odpovědí na základě národnosti respondenta.

Z důvodu malého počtu respondentů proto nevyužívám ve výsledcích procentuálního vyjádření, ale pracuji především s vyjádřením ve smyslu velikosti části respondentů (polovina, třetina atp.).

3.2 Skupinová diskuse

Informace od skautských vedoucích jsem se rozhodl získat ze skupinové diskuse. Z důvodu nedostatku času jsem bohužel nezvládl provést diskusi s vedoucími v Římě. V Praze se diskuse účastnilo celkem šest vedoucích, kteří mají zkušenost s vedením oddílů (současní i bývalí vedoucí). Více o složení skupiny diskutujících je v části věnované výsledům diskuse.

V diskusi jsem kladl důraz na zjištění pohledu vedoucích na témata, která jsem zjišťoval u dětí. Důraz byl tedy kladen na vnímání hierarchického uspořádání skautských oddílů, mechanismy obsazování jednotlivých funkcí a dále potom začleňování nově příchozích jedinců do oddílů. Dále jsem se snažil z diskutujících dostat informace ohledně toho, jak sami vnímají skautské hnutí a jaké si myslí, že má poslání v dnešní společnosti. Díky těmto informacím jsem si mohl vytvořit lepší obraz o celkovém fungování skautské organizace i nás.

Diskuse probíhala dle scénáře, který jsem si připravil a který mi pomohl, abych v průběhu diskuse nevynechal žádnou z předem stanovených oblastí výzkumu. Skupinová diskuse proběhla v květnu 2011 a trvala necelých devadesát minut.

3.2.1 Zpracování skupinové diskuse

Celá diskuse byla nahrávána na záznamové zařízení a následně přeepsaná do počítače, kde jsem si přiřazoval tematické okruhy k odpovědím vedoucích tak, abych mohl co nejlépe propojit informace jak z dotazníkového šetření u dětí, tak i z diskuse pro následné zodpovězení výzkumných otázek, které jsem si stanovil.

4 Výzkumná zjištění

V této části se nejprve budu zabývat zvláště výsledky dotazníkového šetření a skupinové diskuse. V závěru kapitoly potom zodpovím otázky, které jsem si stanovil na začátku výzkumu.

4.1 Výsledky dotazníkového šetření

Dotazníkové šetření bylo provedeno na celkovém počtu 143 respondentů z 18 skautských oddílů. Výsledky tohoto šetření tak odpovídají za skautské organizace v Praze a v Římě. Výsledky jsou rozděleny na kapitoly tak, aby byla v nich byla větší přehlednost a jsou také spojeny dle tematických okruhů.

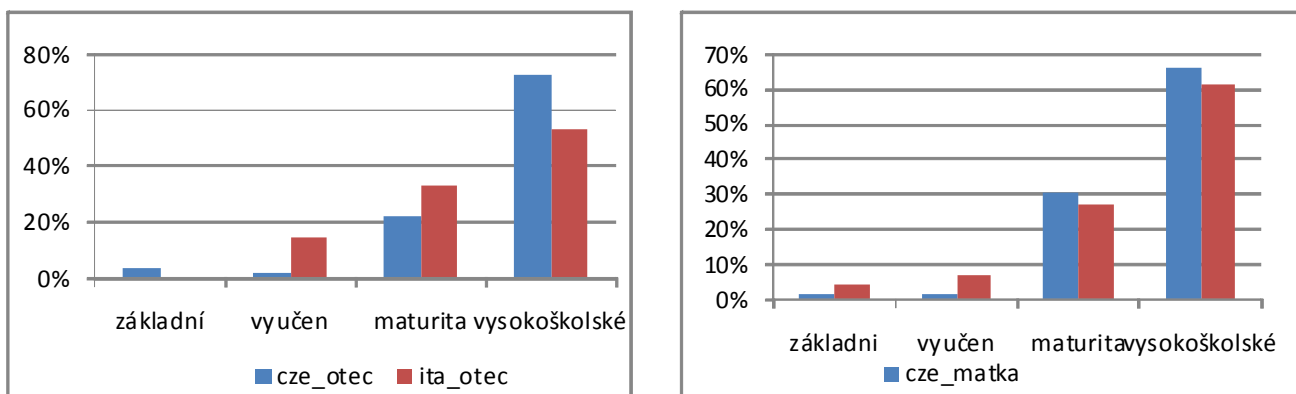
4.1.1 Složení skautských oddílů

Na úvod bych rád popsal, z koho se skládají skautské oddíly a z jakého prostředí děti pocházejí. Složení skautských oddílů totiž silně vypovídá o prostředí a ovlivňuje fungování skautských oddílů.

Oddíly, které jsem zkoumal, byly vždy tvořeny z většiny dětmi, které již dříve prošly nižším stupněm skautské výchovy, a dokonce přes polovinu dětí začalo chodit nejpozději ve věku osmi let. Zde je důležité si uvědomit, že takto složené oddíly

mají velmi kompaktní kolektiv a snižuje se tím šance, že by se do kolektivu mohl zapojit někdo další. Zajímavé je, že do římských oddílů začala téměř polovina dětí chodit v sedmi letech. Zde si myslím, že je dobré si uvědomit, že skautský oddíl v tomto funguje podobně jako škola a do skautského oddílu je tedy stejně těžké se zapojit v průběhu jako do školní třídy.

Pro mou práci bylo velmi důležité zjišťovat, z jakých rodin pocházejí děti, které jsou členy skautských oddílů. Musím říct, že ač jsem předpokládal, že děti budou pocházet z podobného prostředí, tak jsem výsledky byl překvapen. V Praze totiž ¾ dotázaných uvedlo, že jejich otec má vysokoškolské vzdělání, v případě matek uvedli vysokoškolské vzdělání 2/3. Římští skauti uvedli v menší míře vysokoškolské vzdělání, ale i tak se jedná o velmi nadprůměrné množství proti běžné populaci Říma. U otců uvedla vysokoškolské vzdělání polovina dotázaných a u matek jen něco málo pod 2/3. Co se týče rodičů s dokončenou základní školou nebo s vyučením, tak se v obou městech jednalo spíše o výjimky.

Graf 1 a 2: Srovnání vzdělání rodičů v Praze a v Římě. N=133

V tomto případě je tedy vidět, že skautské oddíly tvoří velmi homogenní skupiny dětí, které pocházejí z rodin s vysokým kulturním kapitálem a můžeme u nich tedy předpokládat, že mají díky výchově určité predispozice k úspěšnému fungování ve skautských oddílech. Zároveň tím dochází k vytrácení poslání skautského oddílu jako místa, které slouží k spojování odlišných lidí a které se snaží integrovat děti, které by jinak neměly tak velkou šanci se zapojit do aktivit s lidmi z jiného sociálně-kulturního prostředí. Vysvětlení takto homogenního složení můžeme vidět i v tvrzení, že lidé s vyšším vzděláním vyhledávají ve svých sociálních interakcích opět lidi s vyšším

vzděláním (Nan, 1999) a můžeme tedy říci, že rodiče vybírají prostředí pro své děti i s ohledem na sebe.

Ač u nás bylo skautské hnutí během minulého režimu po dlouhá léta zakázáno, tak jak v Praze, tak i v Římě je stejné množství rodičů, kteří sami prošli skautským oddílem. V obou případech tedy „rodiče skauti“ tvoří třetinu.

Poslední faktor, který zmíním a který má vliv na fungování oddílů u nás i v Římě, je bezesporu množství věřících členů. Jak jsem již napsal výše, italské skautské oddíly z valné většiny patří pod křesťanskou organizaci a tím je i ovlivněno množství věřících členů. V Římě 2/3 z dotázaných uvedli, že byli vychováni k nějakému náboženství. V Praze náboženskou výchovu uvedla pouze 1/4 dětí.

4.1.2 Vstup do oddílu

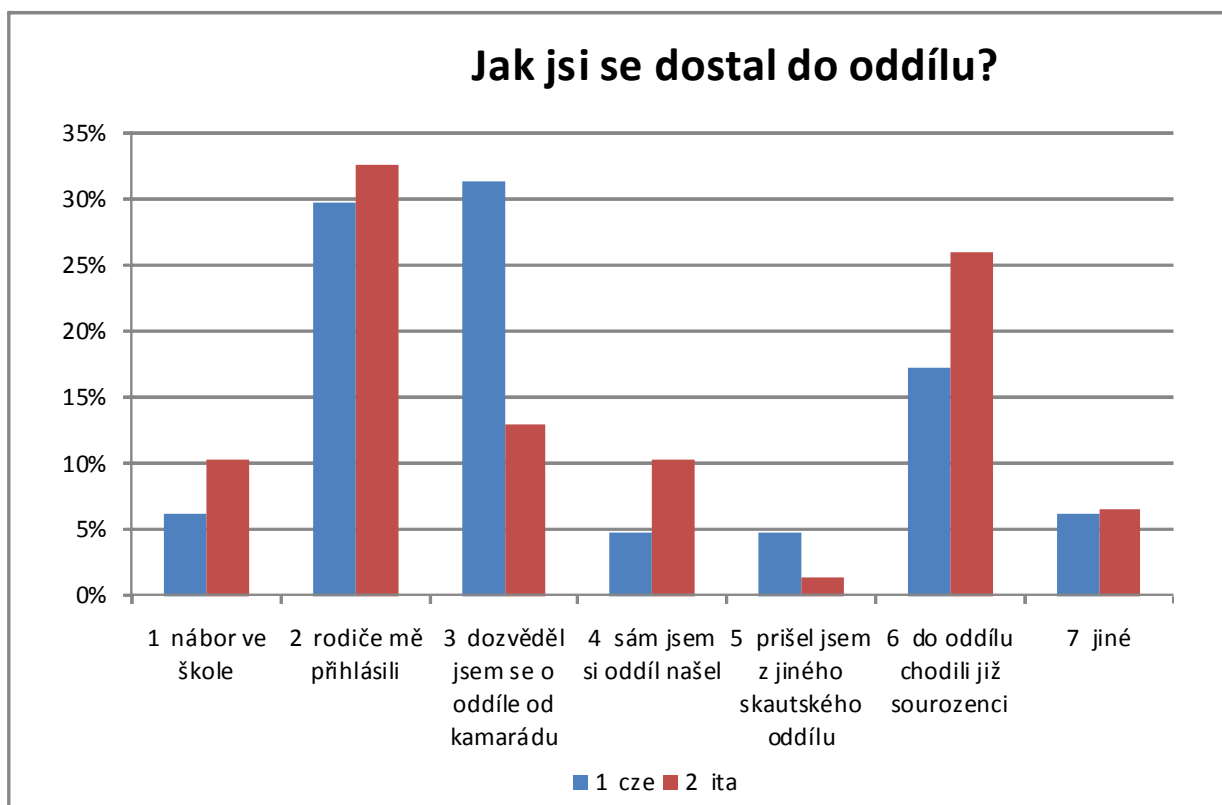
Jak jsem již zmínil v předchozí části, do oddílu vstupuje velká většina dětí v nízkém věku, prochází skautskou výchovou od nižšího stupně a do skautského oddílu vstupuje již s partou lidí, kterou zná z nižší kategorie výchovy.

Mě však zajímalo, jak se do oddílu dostali a jak se cítili po příchodu do nového kolektivu. Zde můžeme najít jisté odlišnosti mezi Prahou a Římem. V Praze máme větší množství dětí, které přišly do skautského oddílu na popud nějakého svého kamaráda (v Praze tato skupina tvoří třetinu dotázaných, zatímco v Římě jen něco málo přes desetinu). Obě města ve třetině případů uvedla jako důvod vstupu, že je přihlásili rodiče. Římští skauti ještě ve více než 1/4 případů uvedli, že do oddílu již chodili jejich sourozenci a vliv rodiny na jejich členství je tak v necelých 2/3 případů (pražští skauti v necelé polovině případů).

S vyšším věkem si můžeme povšimnout poklesu vlivu rodiny na vstup do oddílu a naopak vzestup vlivu kamarádů. Tento efekt si lze vysvětlit tím, že děti ve vyšším věku si již více sami vybírají své volnočasové aktivity.

Ve vztahu ke vstupu do oddílu mě zajímalo, jak se respondenti cítili, když vstoupili do oddílu a jakým způsobem vnímali kolektiv. Většina dotázaných neměla problémy začlenit se do již fungujícího kolektivu, což je efektem toho, že děti do oddílu přichází buď v brzkém věku, nebo pokud vstupují až jako starší, tak vstupují do kolektivu, kde mají již nějakého kamaráda a tím mají ulehčenou cestu k začlenění do kolektivu.

Ke vstupu do oddílu se pojí i to, zda by ti, kteří již jsou členy svého oddílu, doporučili svým kamarádům jejich oddíl. V Praze i v Římě přes 80 % dotázaných odpovědělo, že by členství v jejich oddíle doporučilo. V případě věřících skautů odpověděla „zcela určitě“ polovina dotázaných.

Graf 3: Srovnání důvodů vstupu do skautského oddílu. N=141

4.1.3 Dělbba funkcí v oddíle

Původním záměrem bylo zkoumat, zda skautské oddíly kopírují nerovnosti ve společnosti a zda příslušnost k určité skupině ovlivňuje možnost zastávat nějakou z funkcí v oddíle. Jak jsem již uvedl v části, kde jsem popisoval složení skautských oddílů, jsou dnešní skautské oddíly v Praze i v Římě z velké části tvořeny dětmi z podobných rodin a tudíž se zde nemohu zabývat tímto vlivem na dělbu funkcí v oddíle. Nicméně jsem přesvědčen, že i prostředí, které se může tvářit jako homogenní z hlediska skladby, může vytvářet pocit nerovnosti nebo nespravedlnosti. Důležité je zabývat se tím co má vliv na pokles důvěry ve spravedlnost a možnost vlastního úspěchu. V tomto případě je důležité si uvědomit, že zde hraje výraznou roli

postava vůdce oddílu, který má ze svého postavení možnost ovlivnit mnohé z toho, o čem budu nyní psát.

Základním ukazatelem je míra souhlasu s tím jak jsou v oddíle rozděleny funkce a zda existuje možnost nějakou z funkcí získat. Velká většina jak pražských, tak i římských skautů si myslí, že jsou v jejich oddílech funkce rozděleny dle schopností členů a že pokud se budou snažit, tak mají šanci nějakou z funkcí získat. Pokud se podíváme na rozdíl mezi mírou souhlasu u pražských a u římských skautů, tak zjistíme, že v případě souhlasu s výrokem „Když se budu snažit, mám šanci získat některou z funkcí“ římscí skauti ve větší míře zcela souhlasí (2/3 římských skautů oproti 1/3 v Praze). Tento rozdíl lze vysvětlit vlivem společnosti, která je více založená na schopnostech jednotlivých členů s důvěrou ve fungování systému. Zajímavé je, že pokud se podíváme na jednotlivé oddíly, tak souhlas s výroky bývá velmi podobný, nicméně se objevují i oddíly, kde se našla vyšší míra nesouhlasu a zde by bylo určitě dobré zjišťovat na základě čeho narůstá toto přesvědčení.

Když už mluvím o rozdělování funkcí, tak je určitě dobré se podívat na to, co sami členové očekávají, že bude rádce družiny splňovat. Zde vidíme odlišné přikládání důležitosti jednotlivým vlastnostem v Praze a v Římě. Pražští skauti se celkově častěji shodli, že by rádce měl mít určité vlastnosti, římscí skauti naopak větší měrou dokázali vybrat to, co je pro ně méně důležité, případně zcela nedůležité. Pro porovnání jsem si stanovil rozdělení dle počtu dotazovaných, kteří s danou vlastností souhlasili jako s důležitou pro rádce. Za velmi důležité¹ považují pražští skauti celkem pět vlastností, zatímco římscí skauti jen dvě. Pražští skauti kladou důraz především na to, aby byl rádce zkušený, oblíbený u kolektivu, slušný, pečlivý a plnil slib a zákon. Římscí skauti za velmi důležité vybrali jen to, aby rádce byl zkušený a aby plnil skautský slib a zákon. Zajímavé je, že oblíbenost v kolektivu v Římě považuje za důležitou necelá polovina dotázaných, pražští skauti s touto vlastností přitom souhlasili téměř všichni. Tento rozdíl si vysvětlují tak, že pro pražské skauty je důležité, aby členové vycházeli s rádcem, zatímco římscí skauti jsou více zvyklí na hierarchické uspořádání a jsou tedy zvyklí přijímat někoho v roli vůdce (především z důvodu tradičnějšího rozdělení rolí v rodině a zároveň jsou zvyklí uznávat hierarchii v rámci církve). Dalším rozdílem mezi Prahou a Římem je především to, že římscí skauti

¹ Za velmi důležitou považují takovou vlastnost, se kterou alespoň 80 % respondentů souhlasilo zcela nebo spíše

souhlasili s tím, že je důležité, aby byl rádce z dobré rodiny a oblíbený u vedoucích v méně než čtvrtině případů.

4.1.4 Co je důležité, aby se mi v oddíle dařilo?

Pro vytvoření prostředí rovnosti, kde má každý stejnou šanci na úspěch je důležité, aby všichni zúčastnění měli pocit, že mohou dosáhnout úspěchu, aniž by k tomu potřebovali budovat vztahy, které jim pomohou v cestě za „úspěchem“. Případně aby nebylo zapotřebí vlastnit vybavení na určité úrovni, bez kterého se nedá postupovat dál, ba ani držet krok s ostatními.

Velký rozdíl mezi Prahou a Římem se objevil v tom, co považují za důležité pro to, aby se jim v oddíle dařilo. Pražští skauti ve větší míře souhlasili s tím, že je důležité být za- dobře s kamarády², zatímco římská si myslí, že je důležité být zadobře s vedoucími³.

Jak jsem napsal výše, pro úspěch není důležité vytvářet kontakty, ale často je nutné něco vlastnit, respektive v našem případě mít dobré vybavení. S tím, že je třeba mít dobré vybavení, aby se jedinci v oddíle dařilo, souhlasí více než ¾ římských skautů a méně než 2/3 skautů pražských. Vysvětlení většího důrazu na dobré vybavení u italských skautů vidím ve dvou věcech. Italové jsou obecně národem, který si potrpí na značkové a kvalitní oblečení a zároveň italská skauti tráví ve větší míře čas v prostředí, které vyžaduje kvalitní vybavení (italská příroda a podmínky v ní jsou méně přívětivé než u nás).

4.1.5 Kolektiv skautského oddílu

Stejně tak jako se liší každá školní třída, tak se liší i skautské kolektivy. Další část mého dotazníkového šetření se snažila zjistit, jaký vlastně je kolektiv jejich oddílu, jak ho jednotliví členové vnímají, zda se liší od jiných kolektivů a v neposlední řadě také to, zda by jejich oddíl přijal různé odlišné jedince. V první části popíši, v čem

² Více než ¾ dotázaných odpovědělo, že je velmi nebo docela důležité mít správné kamarády

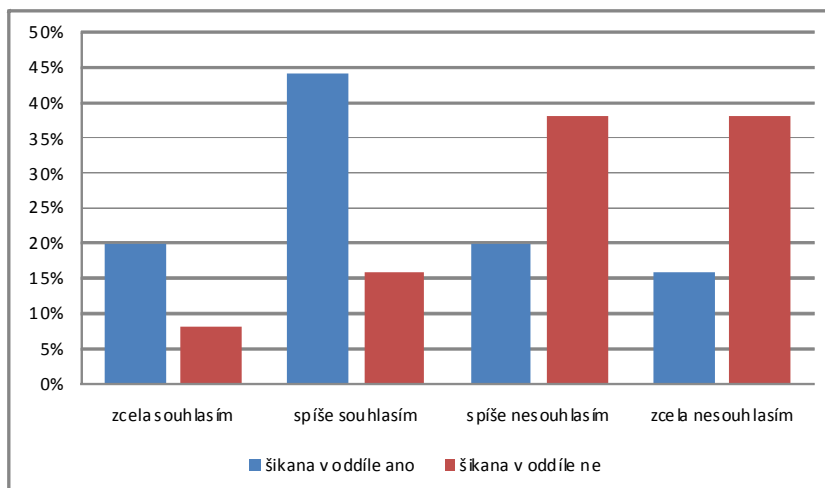
³ Polovina římských skautů považuje za velmi důležité být zadobře s vedoucími

se respondenti shodli a následně se pokusím poukázat na rozdíly, které jsou mezi Prahou a Římem.

Skauti v obou hlavních městech se téměř shodují v tom, že v jejich oddíle je dobrý kolektiv a téměř každý se v prostředí skautského oddílu cítí jako mezi svými. Rozdíl mezi Prahou a Římem se ukázal například ve vnímání odlišnosti skautského prostředí od školního. V Praze si myslí více než 2/3 dotázaných, že je kolektiv oddílu odlišný od školní třídy, zatímco v Římě má stejný názor jen 1/3. Veliký rozdíl se ukázal ve vnímání výjimečnosti jejich skautského oddílu. Římští skauti nepřikládají velkou výjimečnost svému oddílu, zatímco pražští skauti v polovině případů zcela souhlasili s tím, že je jejich skautský oddíl jiný než ostatní skautské oddíly. Pražští skauti tedy cítí vyšší sounáležitost se svým vlastním oddílem a cítí jeho exkluzivitu v porovnání s jinými oddíly. Tento efekt je myslím způsoben nekontinuitou české skautské organizace a odlišným vývojem jednotlivých oddílů. V Itálii skautské hnutí funguje nepřetržitě sto let a dochází k většímu přenosu společných myšlenek a postupů mezi oddíly a především v oddílech samotných. U nás jsme vlastně ve fázi, kdy se do vedení dostávají první nebo druhé generace dětí, které prošly skautskými oddíly od základů po revoluci a jsou tedy první, kdo navazují na skauting, tak jak se začal vyvíjet v demokratickém státě.

V této části výzkumu se ukázalo, jak důležité je, aby se dítě v oddíle cítilo dobře a mělo pocit, že se nachází ve správném kolektivu. Výsledky dotazníkového šetření totiž ukazují, jak spolu souvisí negativní postoje a hodnocení na základě nějaké negativní zkušenosti. Jako příklad uvedu odlišné hodnocení kolektivu jako takového a vnímání spravedlnosti v oddíle, pokud respondent uvedl, že se v jejich oddíle objevuje šikana. Nutno podotknout, že se jedná o snižování důvěry v kolektiv pouze v případě těch jedinců, kteří uvedli, že je u nich v oddíle šikana a nejedná se už o pocit, který by vznikl uvnitř oddílu, ve kterém uvedli i ostatní členové ve větší míře výskyt šikany. Ztrátu důvěry v jakýkoliv fungující kolektiv vidím na příkladu, kdy dítě, které má zkušenost se šikanou ve svém skautském oddíle, který je

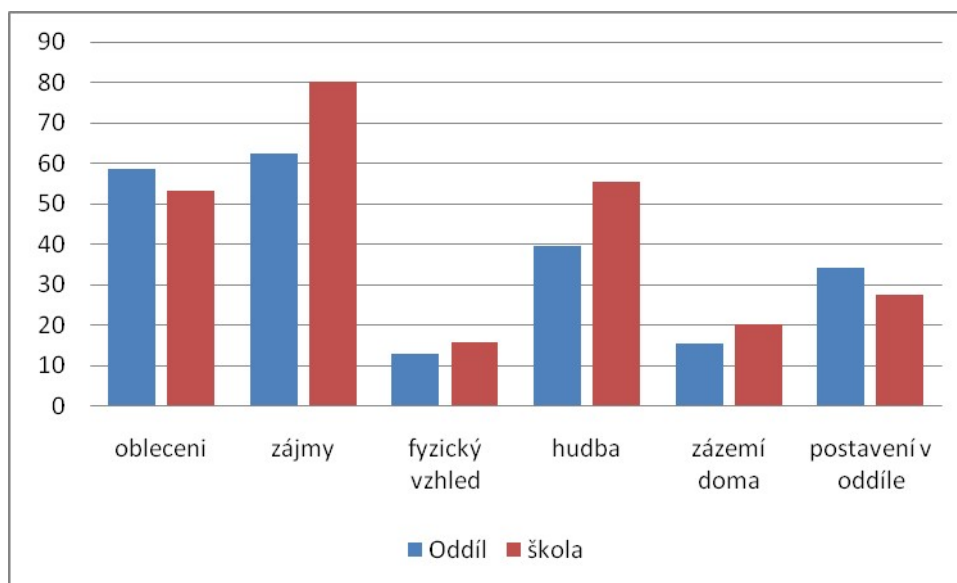
pro něj jedním z kolektivů, ve kterém tráví nejvíce času, tak více souhlasí s tím, že se šikana objevuje v každém kolektivu. Přenáší si špatnou zkušenost a očekává, že když se něco takového děje v prostředí, které se snaží být co nejvíce fér, tak se to musí opakovat i v ostatních kolektivech. Pokud dítě uvedlo, že se v jejich oddíle vyskytuje šikana, mělo to vliv i na to, zda by doporučilo svým kamarádům členství v jejich oddíle.

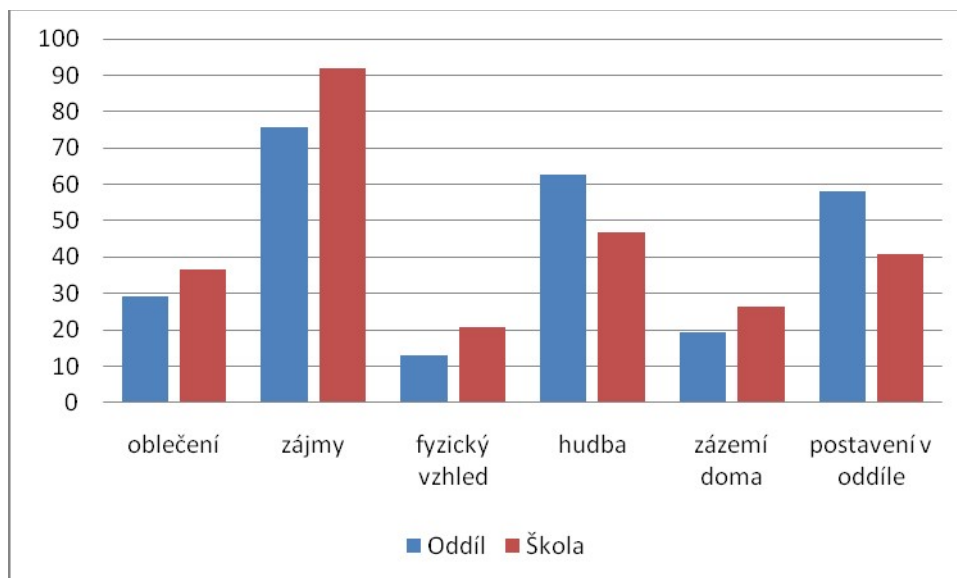
Graf 4: Porovnání odpovědí na výskyt šikany mezi jedinci, kteří uvedli výskyt šikany v jejich oddíle a těmi kteří ne. N=138

Jak vyplynulo i z diskuse, kterou jsem provedl s vedoucími oddílů a o které se zmiňuji v další části své práce, je pro skautský oddíl důležité, aby v oddíle nedocházelo ke vzniku odtržených skupin (které neodpovídají rozdělení na družiny), které potom vytváří své vlastní jádro a těžko se do kolektivu zapojují ostatní. Zároveň je přirozenou vlastností každého většího kolektivu, že se dělí na menší podskupiny. Když jsem vytvářel dotazník, tak jsem vycházel z předpokladu, že skautské oddíly budou mít větší počet členů a bude v nich tedy prostor pro vznik různých kamarádkých skupin. Necelá polovina respondentů uvedla, že se jejich oddíl dělí na nějaké menší skupiny (v případě dělení třídního kolektivu takto odpovědělo přes 80 % dotázaných). Mezi pražskými skauty je potom větší množství těch, kteří jsou součástí nějaké takové skupiny (3/4 v Praze, 2/3 v Římě). Na členství v nějaké skupině nemá v oddíle vliv, zda jedinec zastává nějakou funkci nebo kolik je mu let. Vzhledem k tomu, že jsem zjišťoval dělení kolektivu na menší skupiny jak v oddíle, tak i ve škole, tak je zajímavé porovnat, dle čeho se spojují členové těchto skupin. Římští skauti stejně jako pražští uvedli, že

nejčastějším důvodem jsou společné zájmy. Postavení v oddíle hraje mnohem větší roli při utváření skupin v Praze než v Římě, kde je naopak jedním z nejdůležitějších společných znaků stejné oblečení. Tento rozdíl lze vysvětlit tím, jak Italové celkově přikládají vysokou váhu módě, především značkové. Ve velmi malé míře respondenti uvedli, že by vznikaly skupinky na základě podobného zázemí doma nebo na podobném fyzickém vzhledu.

Graf 5: Co spojuje jedince ve skupinách v Římě? Porovnání oddílu a školy. N=64

Graf 6: Co spojuje jedince ve skupinkách v Praze? Porovnání oddílu a školy. N=57

4.1.6 Přijetí nových členů

Jedním z motivů pro studium skautských oddílů, bylo zjistit, zda jsou skautské oddíly otevřené všem nebo zda se jedná o uzavřené skupiny, které jsou jen pro někoho. V části práce, která se zabývá posláním skautského hnutí, jsem uvedl, že hnutí vznikalo jako místo, které má být otevřené všem bez rozdílu sociálního původu nebo nějakého hendikepu a proto jsem část výzkumu věnoval tomu, abych zjistil, zda jsou určité typy jedinců, které by skautský oddíl ve větší míře nepřijal a tím vytvářel bariéry pro případný vstup těchto členů.

Na tuto otázku jsem se snažil najít odpověď pomocí baterie, ve které měli respondenti uvést, zda si myslí, že by jejich oddíl daného jedince spíše přijal nebo nepřijal. Výsledné odpovědi jsem se snažil porovnat mezi Prahou a Římem a zároveň jsem zjišťoval i přijetí stejných osob ve škole, takže jsem mohl vytvořit obraz toho, jak se liší přijetí mezi školou a oddílem. Škála odpovědí byla od 0 do 3, kdy 0 odpovídala tomu, že by ho oddíl/třída přijal okamžitě a 3 že by ho oddíl/třída určitě nepřijal. Pražští skauti byli v odpovědích na tyto otázky zdrženlivější, ale zároveň ani v jednom případě se průměr odpovědí nepřehoupl přes hranici, za kterou už více odpovědí směřuje k nepřijetí. Nejvíce zdrženliví jsou pražští skauti stejně jako ti římské v případě přijetí homosexuálů a lidí s postižením (jak mentálním, tak tělesným). Školní prostředí se jak u nás, tak i v Itálii ukázalo jako místo, kde by kolektiv hůře přijímal odlišné jedince a zároveň se opět ukázalo, že české prostředí je méně tolerantní. V pražských školách se dokonce odpovědi v případě homosexuálů, tělesně a mentálně postižených, jedinců jiného etnika a cizinců špatně mluvících česky přehouply přes hranici, kdy si ve větší míře myslí respondenti, že by je kolektiv spíše nepřijal.

Pokud jsem se ale zeptal respondentů jaký si myslí, že by měl vliv příchod nového člena do oddílu, tak se téměř všichni shodli na tom, že by pro jejich oddíl byl příchod nového člena spíše nebo určitě přínosem. Zde je tedy vidět, že jsou členové skautských oddílů sice otevření příchodu nového člena, ale zároveň mají určitou představu o tom, jaký by neměl být.

Na výsledcích tedy vidíme, že skautské oddíly dávají větší šanci pro začlenění do kolektivu oproti škole i jedincům, kteří jsou nějakým způsobem odlišní, ale zároveň je vidět, že se nejedná o prostředí, které by bylo podle jeho členů pro každého,

a najdeme tedy skupiny, které by měly větší problém se začleněním a s přijetím stávajícími členy do kolektivu.

4.1.7 Vnímání „skautství“

Skautské hnutí má velmi specifické postavení mezi ostatními volnočasovými aktivitami a proto jsem zjišťoval, zda se řídí tím, co se ve skautském oddíle naučí, zda přiznají své „skautství“ před ostatními a co si myslí, že může skautský oddíl nabídnout jejich vrstevníkům.

Skauting je v očích mnoha lidí činnost, které se oddávají jen zvláštní typy lidí, kteří chodí do lesa v maskáčích a hrají hry pro děti. Z tohoto důvodu mě zajímalo, zda členové skautských oddílů přiznávají své členství v oddíle před svými kamarády. Dvě třetiny respondentů uvedlo, že určitě nebo spíše přiznávají své členství před druhými. Římští skauti mají sice velmi podobné rozložení odpovědí na kladné a záporné, ale můžeme v jejich případě vidět častější zaujímání jasně vyhraněných odpovědí (tedy odpovědí „určitě ano“ a „určitě ne“).

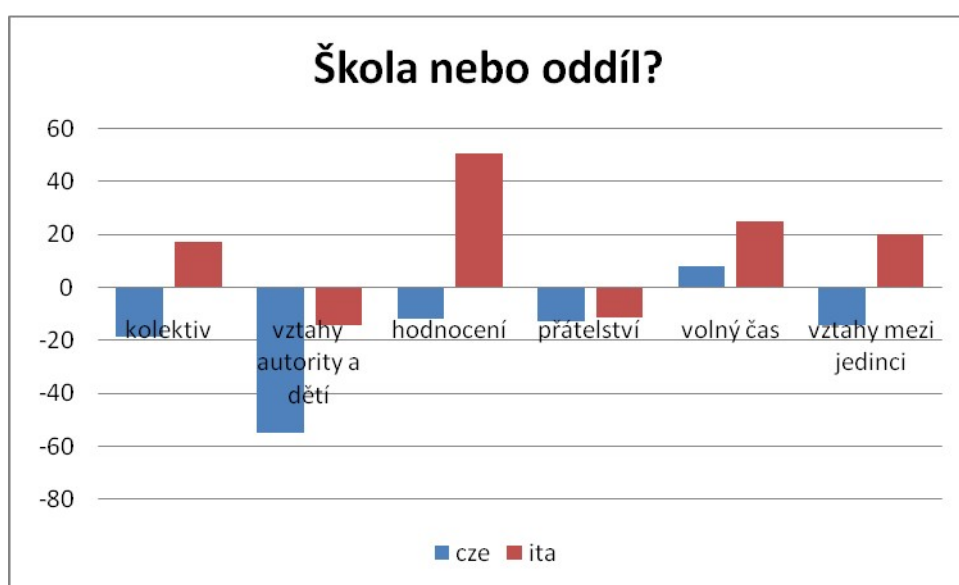
U této otázky nalezneme určitou souvislost s tím, kdy vstoupili do oddílů. Jedinci, kteří jsou v oddíle již od vlčáckého věku, spíše přiznají své členství než ti, kteří vstoupili do oddílů až ve skautském věku. Skupina dvanáctiletých a třináctiletých by ve více než 2/3 případů buď spíše, nebo určitě neřekla svým kamarádům o svém členství. Takto vysoký poměr těch, kteří nepřiznávají své členství v oddílech, může do jisté míry vysvětlovat, proč do skautských oddílů nevstupuje vyšší množství členů v pozdějším věku. Může to být způsobeno tím, že pro starší jedince již existuje určitá společenská zábrana bránící vstupu, která je dána pohledem jejich okolí na skauting. Zároveň ti co chodí do skautského oddílu dlouho, tak s velkou pravděpodobností jejich okolí již ví, že jsou jeho členy a proto jim nedělá problém přiznat „barvu“.

Vzhledem k tomu, že ve skautských oddílech nejde jen o obyčejné naplnění volného času, tak jsem zjišťoval, co si sami skauti myslí, že oddíl může nabídnout. 2/3 dětí v Praze i v Římě si myslí, že skautské oddíly mohou nabídnout zážitky, partu kamarádů a smysluplné naplnění volného času. V menší míře potom uváděli, že skautský oddíl je místem, které může svým členům nabídnout nějaké hodnoty a sebepoznání.

Za základy skautské výchovy můžeme určitě považovat skautský slib a zákon, který je základem toho, jak by se správný skaut měl chovat. Zajímalo mě tedy, jak to dnes mají skauti s plněním toho, co je dáno ve slibu a zákonu skautů. Data nám ukázala, že větší váhu skautským zásadám přikládají věřící jedinci, což můžeme vysvětlit tím, že skautský slib neskládají jen před svým vedoucím, ale zároveň před Bohem. Také si musíme uvědomit, že skautský zákon nemá daleko od křesťanského desatera. Pražští skauti téměř v polovině případů uvedli, že se většinou nebo nikdy neřídí skautskými zásadami, zároveň se neobjevil ani jeden, který by uvedl, že se jimi řídí vždy.

4.1.8 Škola nebo oddíl?

Dále jsem po respondentech chtěl, aby označili, zda jsou různé faktory lepší ve škole nebo v oddíle. Zde pro mě bylo velkým překvapením, že skauti v Římě ve větší míře uváděli, že jsou jednotlivé aspekty lepší ve škole než v oddíle. Pražští skauti naopak většinou označili oddíl jako lepší místo pro daný aspekt. Školní prostředí považovali za lepší jen v případě trávení volného času se spolužáky. Nejvíce se pražští skauti shodovali v otázce vztahu autority a členů v oddíle, v tomto případě si více jak 3/4 myslí, že je lepší právě v oddíle. Římští skauti se naopak nejvíce shodli v otázce hodnocení, kde si 3/4 z nich myslí, že je lepší ve škole než v oddíle.

Graf 7: Porovnání hodnocení školy a oddílu. Pozitivní hodnoty značí školu a negativní oddíl. N=117

4.2 Focus group

Pro získání informací od vedoucích jsem se rozhodl uspořádat skupinovou diskuzi. Této diskuse se účastnilo celkem šest pražských skautů, z nichž čtyři jsou aktivními vůdci oddílů, jeden je vůdcem střediska a poslední před rokem opustil vedení oddílu, ale ještě stále je v něm činný. Diskuse proběhla na začátku května 2011 v prostorách klubovny 61. střediska Vítkov. Jména použítá v této práci neodpovídají pravým jménům, aby byla zachována anonymita informátorů.

4.2.1 Představení vedoucích a jejich oddílů

Aleš (30 let)

Aleš je vedoucím skautského oddílu, který vede společně s Filipem. Ve vedení se pohybuje přibližně deset let a v současné době má jejich oddíl pět členů, kteří jsou bez větších sociálních rozdílů mezi sebou. Jedná se spíše o starší skauty.

Boris (35 let)

Skautský oddíl vedl od 90. let a s vedením skončil přibližně před třemi lety. Vedl jak skautský, tak i vlčácký oddíl. V současné době je vedoucím jednoho pražského skautského střediska.

Cyril (22 let)

Dva roky vedl skautský oddíl na Praze 8, který měl 15 členů. V současné době se věnuje vedení mladších roverů. Jejich oddíl charakterizoval tak, že má „klasické skautské rozložení“ (pestré sociální složení).

David (34 let)

Po roce 2000 vedl dva roky skautský oddíl, potom přešel do vedení oddílu vlčáckého, který před rokem přestal vést, ale je v něm i nadále činný. Svůj oddíl popsal tak, že je složen z velké části z dětí z bezproblémových rodin střední třídy vysokoškolsky vzdělaných rodičů a zároveň se v něm vždy objevovalo jedno až tři děti z problémových rodin.

Emil (23 let)

Oddíl vede čtyři roky. V současné době má jeho oddíl devět dětí, které popsal jako stejnorodou skupinu, která je tvořena dětmi ze středostavovských rodin s jednou výjimkou.

Filip (35 let)

Vede oddíl společně s Alešem. V současné době mají v oddíle jen děti ve věku 14 až 15 let.

4.2.2 „Skauting pro život“

Pod mottem „Skauting pro život...“ si na jednu stranu vedoucí představují vtipné vyjádření skautingu směrem k veřejnosti a zároveň v tom je obsaženo to, že skauting není kroužkem jako jiné, ale že se jedná o životní styl a že skautská výchova není jen jako koníček, ale že je zároveň místem pro osvojení si praktických věcí. Vyjadřuje i to, že skautský oddíl je místem, kde se člověk někam posunuje a ve společnosti se takovému jedinci může žít lépe.

Všichni se shodli na tom, že široký záběr skautské výchovy je zároveň jeho překážkou, protože rodiče často vyhledávají pro své děti takový kroužek, který jejich dítě bude zdokonalovat v jednom konkrétním směru. Pro mnohé rodiče je potom skautský oddíl neatraktivní, protože nedokážou ocenit celistvost skautské výchovy.

Z důvodu, že rodiče dnes dávají své děti do více kroužků a pro děti už není skautský oddíl tou hlavní volnočasovou aktivitou, musely skautské oddíly omezit množství svých akcí.

„pěchují do nich jednu aktivitu za druhou a jednou z těch aktivit může být i skauting, nemyslím si, že by rodiče vyhledávali primárně skauting, ale je to jedna z variant, kterou některý rodiče považují za důležitou“ (David)

„, aby se toho docílilo (motta „Skauting pro život – pozn. autora) , by bylo samozřejmě ideální, kdyby měl ten oddíl možnost fungovat tak jak ho známe ze svých dětských let (...) ve chvíli kdy se ten oddíl stává jedním z kroužků, tak se vlastně hrozně ztěžuje ta práce toho vedení a šance dosáhnout toho cíle že ten skauting pro ně bude mít nějakou větší hodnotu než chození na angličtinu, keramiku.“ (Filip)

4.2.3 Proč rodiče dávají své děti do oddílů?

Část rodičů dává své děti do oddílů, protože má nějakou vlastní (případně zprostředkovanou) zkušenost se skautským oddílem, ale ve většině případů není tím hlavním důvodem skauting samotný. Většinou dají své dítě do oddílu jako do jednoho z mnoha kroužků, které dítě potom navštěvuje. Ocenění a pochopení hodnot a poslání skautingu rodičům většinou dochází až časem.

„My vlastně nevíme proč je ty rodiče dávaj do toho skautskýho oddílu (...) moje zkušenost je taková, že oni vědí, že v těch oddílech je nějaká ta dobrá parta těch lidí a vědí že tam ten kluk nebo holka může najít ty kamarády a že je to jedna z věcí, který maj ty rodiče v povědomí o skautingu... druhá věc je a podle mě je pořád ta nejčastější, i když se to ten Junák snaží potlačit, tak je to že vy chodíte ven do toho lesa, tak já si myslím, že tam chci dát to dítě kvůli tomu, že chodíte ven do toho lesa ... určitě to není o tom, že by rodiče dávali dítě do skautu kvůli tomu aby z něj vyrost lepší člověk.. v uvozovkách“ (Aleš)

4.2.4 Postavení skautingu v dnešní společnosti a jeho vliv na rozvoj občanské společnosti

Diskutující se shodli na tom, že lidé, kteří prošli skautským oddílem, více přemýšlí o světě kolem sebe a že samo prostředí je místem, které podporuje angažování se ve společnosti. Základem pro rozvoj občanské společnosti a angažování se v ní je dáno především faktem, že skautské hnutí je dobrovolnické. Tím že to člověk dělá s nějakou ideou, které je potom schopen obětovat spoustu vlastního času a energie je samo angažováním se, které je sice ve většině případů směrem dovnitř samotné organizace, ale to je vlastně to čím je prospěšné společnosti. Samotné fungování skautského oddílu je přínosem pro společnost a tedy účast na jeho akcích (ať už jako dítě nebo dospělý) vede k rozvoji společnosti a člověka směrem k občanské angažovanosti.

4.2.5 Hierarchie

V teoretické části jsem zmínil weberovský výklad byrokratické hierarchie a tak mě zajímalo, jaký význam přiřkládají hierarchickému uspořádání sami vedoucí a jaký význam pro ně ve skautské výchově má postava rádce a podrádce.

Hierarchické uspořádání se podle vedoucích objevuje ve společnosti pořádku a možnost vyzkoušet si v oddíle postavení na různých úrovních hierarchie je velkým přínosem skautské výchovy a napomáhá začleňování a fungování jedinců v reálném životě.

„je ideální možností aby si to člověk ozkoušel, udělal pár chyb, který nebudou mít fatální důsledky, protože tady je to pod supervizí, zatímco člověk kterej tuhle zkušenost neměl, si tím může projít až v dospělosti, třeba v povolání, kde ho vyhodí první, druhý třetí šéf a teprve potom pochopí jako že mu nemůže říct ať si trhne nohou.“ (David)

Jeden z vedoucích uvedl, že je hierarchie dvousečná zbraň a že je důležité, aby s ní vůdce dokázal pracovat. Největší nebezpečí vidí ve špatném předávání způsobu jak vymáhat autoritu (např. špatný příklad v někom, kdo si získává autoritu silou) a jak ji reprodukovat. Jako důležité vidí ukázat dětem, že autorita má mnoho podob tak, aby na ně člověk byl v dalším životě připraven. Hierarchie je ve skautském oddíle výchovný nástroj, což je velkou výhodou oproti standardní partě, kde sice role jsou také rozděleny, ale skautský oddíl má výhodu, že vybírá své členy do pozic a učí je, jak se na které pozici zachovat. Ve skautském oddíle má člověk, pokud je členem po dlouhou dobu, možnost vyzkoušet si všechny pozice. Pro dobré fungování oddílu není důležité rozdělit funkce tak, aby byli ti, co ovládají a ti co jsou ovládáni, ale je důležité, aby každý vedoucí byl schopen nalézt všem členům jejich správnou pozici v oddíle. Nikdo v oddíle se nesmí cítit méněcenný.

Důležité pro uznání rádce ostatními členy je kontinuita družinového systému tak, aby ze samotné družiny vždy vykrytalizoval nějaký přirozený rádce. V případě, že se v oddíle vytváří nová družina, tak hrozí nebezpečí, že vůdce nedokáže správně odhadnout koho vybrat jako rádce a může se stát, že si sama skupina vytvoří jiného vůdce skupiny, potom je potřeba změnit rádce. V rámci diskuse také zaznělo, že díky kontinuální výchově je možné už ve vlčatech vytipovat jedince, kteří v budoucnu budou vést skautskou družinu.

Rádce skautské družiny by měl být podle diskutujících tahounem celé skupiny, který dokáže ostatní motivovat a je pro ně přirozenou autoritou. Úplně zásadní je však pro rádce zájem o činnost v oddíle.

„zásadní je, aby ten člověk měl zájem, protože je dost schopných lidí, ale pokud nejsou schopni se realizovat v týchletý roli, tak je to zabitý.“ (David)

4.2.6 Doplnování skautské základny

Skautské oddíly stojí a padají s dětmi, které jsou jejich členy. Při návštěvách oddílů během dotazníkového šetření jsem se většinou setkal s oddíly, které měly maximálně 10 členů, což je dle mého názoru spodní hranice pro možnost vytvářet plnohodnotný program a využívat například družinového systému v práci s dětmi. Všichni vedoucí, kteří se zúčastnili diskuse, mají stejnou zkušenost s tím, že do skautského oddílu přichází z 90 % děti, které již předtím chodily do oddílu vlčáckého a pokud někdy někdo přijde do skautského oddílu, tak je to přes kamarády, kteří v něm již jsou.

Jeden z diskutujících, který má praxi s vedením vlčáckého oddílu uvedl:

„... přijde nákej člověk z náboru nebo přes něký úplně externí doporučení a ten za sebou přitáhne bandu lidí. Tak to je u vlčat a u skautů nám to vychází tak, že je třeba jeden ze sedmi kamarád někoho. Z náborů to se stává tak jednou za tři roky a všechno ostatní jsou přírůstky z vlčat.“ (David)

Jak tedy vyplynulo z diskuse i z výsledků dotazníků, jsou skautské oddíly jen velmi málo tvořeny z nových lidí a jedná se o kolektiv, který je spojen společnými zážitky a také má každý již své penzum skautských znalostí. Z tohoto důvodu mě zajímalo, zda si myslí, že vstup do oddílu v pozdějším věku je problém.

Shoda panovala v tom, že se nejedná o žádný velký problém a to především ze dvou důvodů. Zaprvé pokud někdo vstupuje do oddílu v pozdějším věku a vstupuje do něj z vlastního přesvědčení, tak má motivaci, aby se zapojil do kolektivu a případně dohnal skautské znalosti ostatních. Zadruhé většinou ve skautském věku přichází děti, které mají v oddíle kamaráda, který potom funguje jako průvodce novým kolektivem a pomůže rychle se začlenit.

Pokud je nějaká komplikace pro nového člena, tak to určitě není na straně znalostí, ale především v tom, že kolektiv má společné zážitky, rituály a nový člen pak do toho musí pomalu pronikat.

„já si nemyslím že by ta znalostní složka byla důležitá, já myslím, že pokud tam je nějaká hendikep, tak spíš jako kapitál nějakých společných zážitků, víc sociální než znalostní, to vnímám u nás u těch dětí, co přišli zvenčí, že s těma klukama nemaj společný zážitky a tudíž je pro ně těžší se do toho nějak dostat.“ (Emil)

Čas od času se stane, že do oddílu vstoupí někdo, kdo není schopen se plně začlenit do kolektivu, plní roli outsidera a zároveň se v oddíle drží po dlouhou dobu. Jeden z vedoucích uvedl, že pro tyto jedince je určitě pobyt v oddíle dobrý, protože většinou jsou outsideři i mimo oddíl, ale v oddíle je kolektiv nevystředí úplně a dokáže fungovat i v jejich přítomnosti. V takovém případě je důležitá role vůdce, který musí zároveň udržet kolektiv tak, aby ho nevyeliminovat, zároveň musí motivovat takového jedince, aby v oddíle vydržel. Pro fungování oddílu je přítomnost takových lidí přínosem do chvíle, kdy by se jich nahromadilo větší množství, což by mohlo vést k rozkladu kolektivu. Pro vedoucího jsou takoví jedinci tzv. „pedagogickou výzvou“ a zároveň je na nich často vidět mnohem větší proměna a vliv prostředí oddílu, než u ostatních členů.

4.2.7 Odchod členů z oddílu

Největší nebezpečí odchodu dětí z oddílu jev okamžiku, kdy oddíl nemá dostatečně rozvrstvené věkové kategorie a vznikne nějaká generační skupina, která funguje velmi uzavřeně, noví členové se pak těžko zapojují do kolektivu, protože se v oddíle najednou ocitají v pozici, kdy nemají žádné své vrstevníky a nemají tedy žádného svého „partáka“.

„U nás to bylo právě když ta demografická struktura nebyla moc rozrůzněná a ten oddíl nebyl moc průtokovej jak tady bylo zmíněno a to vedlo k tomu, že tam bylo víc jedinců podobně starých, který tam udělali nějakou partu a na tu se špatně nabalovali ty lidi co tam pak přišli a mezitím jakoby nic nebylo...“ (Emil)

Za zlomový považují především první rok v oddíle. Pokud už nějaký člen vydrží déle než rok, tak se většinou sám stává členem jádra a už v oddíle vydrží alespoň do 15 let.

Oddíly dnes nejsou v situaci, že by si mohly své členy vybírat a stanovovat nějaká kritéria pro členství v oddíle, tak mě zajímalo, co by muselo být důvodem pro vyloučení nějakého člena z oddílu. Jediným důvodem, na kterém se diskutující shodli, byla ztráta motivace a zájmu člena o skautský program. V takovém případě však nesahají vyloženě po vyloučení jedince z oddílu, ale snaží se to řešit jak s ním, tak i s jeho rodiči. Jeden z vedoucích jako příklad uvedl:

„... doma mu řekli: „Běž do skauta!“, on přišel, tady si sednul jako že se ničeho účastnit nemá, že tady jenom prostě hodinu a půl má být, ale bylo strašně těžký a vlastně pro nás jakoby namáhavý ho vtahovat do toho programu protože jsme na tom vyplejtvali energii a málokdy to mělo úspěch.“ (Filip)

V souvislosti s vyhozením z oddílu jsem se snažil zjistit, zda by mohlo být důvodem neplnění předepsaných stupňů. Odpovědí bylo, že skautské stupně nejsou měřítkem nějaké zdatnosti, ale spíše ukazatelem zájmu jedince o skautský oddíl. Aby se plnění stalo kritériem pro vyhození, tak by oddíly musely být v jiné situaci, co se počtu dětí týče.

„...ale my sme vlastně nikdy nebyli v té situaci, jak popisoval mnohokrát Foglar v těch svých knížkách, že byl nastavený počet členů v tom oddíle, víc jich tam nemohlo být a teď se mu tam tlačilo několik zájemců o ty uvolněné místa. Takže tam bylo jasně daný kritérium, tam to asi funguje...“ (Filip)

4.2.8 Odlišnost postavení dětí ve školním kolektivu a v oddíle

Největší změnou svého postavení procházejí především jedinci, kteří ani v jednom z kolektivů nejsou vyloženě vůdčí typy nebo naopak outsideři. Pokud je někdo outsider nebo vůdčí typ v jednom kolektivu, tak dle názoru vedoucích tuto pozici přenáší i do toho druhého. Rozdíl mezi rozložením lidí v kolektivu je především v organizovanosti kolektivu. Třída funguje živelně a vytváří si vlastní hierarchii podle toho, jak se kdo chová, zatímco skautský oddíl je řízen vedoucími a jejich vliv může korigovat začleňování jedinců. Druhou odlišností je zájem, který spojuje děti ve skautských oddílech. Pokud jsou lidé spojeni nějakou společnou myšlenkou, tak spíše

dokážou vtáhnout mezi sebe i lidi, kteří by ve třídě byli spíše tišší a neprojevovali se tak často, jak se potom projevují v oddíle.

*„Ve třídě je o přestávce důležitý aby nic nelítalo z okna. Oddíl kterej má volno a každej si dělá co chce, je oddíl, kterej funguje špatně. V oddíle se žije aktivítama a ty jsou někam směřovaný, to si myslím, že je ten zásadní rozdíl, jinak bychom sklouzli do těch part, který si vytvořej nějaký vlastní aktivity, kde se vytvoří nějaký aktivní jádro a ty co se nechytanou sami spontánně do toho jádra tak zůstanou out stejně jako v tý třídě.“
(David)*

4.3 Závěrečná zjištění

Závěrečná část výsledků obou výzkumů je věnována jejich propojení a především zodpovězení výzkumných otázek, které byly uvedeny v úvodu této práce.

4.3.1 Je skautská hierarchie vnímána jako spravedlivá?

Obecně lze říci, že hierarchické dělení funkcí ve skautských oddílech je vnímáno dětmi jako spravedlivé a nemají pocit, že by probíhalo nějakým nestandardním způsobem. Jedinci na nižších stupních hierarchie nemají rozdílné hodnocení spravedlnosti od těch, co jsou na vyšších postech. Složení skautských oddílů dává menší prostor pro pocit nespravedlnosti, což vyplývá z podobného sociálního zázemí a s ním spojeného stylu myšlení. Zároveň jsou spolu děti v oddílech již dlouhou dobu a sám čas postupně vykrytalizoval pozice jednotlivých členů.

Římští skauti mají větší důvěru v rozdělování funkcí na základě svých vlastních výsledků, zatímco pražští se více přiklánějí k tomu, že jsou funkce vyhrazeny jen pro ty nejstarší. Lze tedy říci, že římští skauti mají větší důvěru v dělbu funkcí na základě výsledků a že získání funkce odpovídá osobním úspěchům. V Praze naopak převládá pocit, že funkce přichází s věkem a vytrácí se pocit důvěry ve vlastní ovlivnění toho, zda je možné nějakou z funkcí získat. Tento rozdíl lze vysvětlit na základě dvou pohledů. Prvním pohledem je vliv vedoucích a důsledky jejich rozdělování funkcí jednotlivým členům. Pokud vedoucí udělují funkce na základě věku a děti tak mají pocit, že to je tím rozhodující faktorem, snižují motivaci dětí ke snaze dosáhnout dobrých výsledků, a tím se přibližují k získání funkce. Na základě vlastních zkušeností si myslím, že děti touží po dosažení funkcí a to především z důvodu, že se jedná o určité

privilegium v kolektivu. Dítě má možnost nosit speciální označení na kroji nebo při skautských nástupech stát na místě, které je vyhrazeno právě jedincům s vyšší funkcí. Proto je důležité budovat v dětech motivaci a dokázat ji potom využít při práci s nimi. Druhý pohled na vysvětlení tohoto rozdílu může z hlediska celospolečenského vyplývat z přesvědčení o tom, jak se lidé dostávají na vyšší pozice v zaměstnání a na společenském žebříčku. Děti z pražských rodin si přenášejí špatnou zkušenost rodičů z dob minulého režimu, kde šance dostat se na vyšší místo nebyla vázána na kvality jedince, ale často závisela na členství ve straně a osobních kontaktech. V Itálii je naopak díky vyspělejší demokracii větší víra v osobní ovlivnění vlastního úspěchu a víra ve spravedlivé dělení funkcí ve společnosti.

Skautští vedoucí chápou využití hierarchie především jako výchovného nástroje k osvojení chování v různých sociálních rolích. Výsledkem však stále je distribuce moci, která nemusí být dětmi chápána vždy jako součást výchovné hry a může při špatném použití narušit důvěru ve spravedlnost. I přes využití hierarchie jako výchovného nástroje, zůstává striktní vymezení jednotlivých pozic a z toho plynoucích povinností. Postavení v hierarchii nevyplývá z volby všech, ale pozice jsou vždy obsazovány tím, kdo stojí na vyšší úrovni.

Důvěra ve spravedlnost klesá se špatnou zkušeností. Dítě, které má zkušenost se šikanou hodnotí rozdělování funkcí více negativně a stejně tak se u něj projevuje pokles důvěry ve fungování nejen skautského kolektivu. Skautské oddíly jsou pro mnohé děti místem, ve kterém strávily mnoho let a vytvořily si k němu silné pouto, toto místo se stává tím, dle kterého hodnotí i ostatní skupiny nebo instituce. Šikana je projevem špatně fungujícího kolektivu a projevem nerovného chování jedněch ke druhým, je tedy důležité, aby skautští vedoucí byli co nejvíce ostražití a dokázali zamezit projevům šikany v oddílech.

4.3.2 Je skautský oddíl místem, které je otevřené všem a napomáhá bourání sociálních hranic?

Formálně se jedná o hnutí otevřené. Členství ve skautských oddílech není podmíněno žádnými kritérii, avšak složení dnešních skautských oddílů vytváří velké překážky pro možný vstup a zapojení se do kolektivu.

Dnešní skautské oddíly jsou velmi homogenní kolektivy, mají vytvořeny silné vazby uvnitř oddílů dané především dobou, po kterou spolu děti tráví čas. Vstup do oddílu je ve vyšším věku vázán téměř jen na známost někoho z kolektivu a vstupují do něj tedy jen jedinci, jež jsou blízcí stávajícím členům. Podíl dětí, které přišly do oddílu bez doporučení nějakého člena kolektivu ve vyšším věku a udržely se, je v dnešní době téměř zanedbatelný.

Skautské oddíly v Praze jsou více vyhraněné vůči okolí a jejich členové mají pocit výjimečnosti vlastního kolektivu. Tato odlišnost od římských oddílů je dána především různým vývojem skautingu v těchto zemích. V dobách komunismu, kdy byly skautské oddíly zakázány, se musely izolovat a vyvíjely se tak odděleně od zbytku hnutí, které tou dobou fungovalo v ilegality. Italské skautské oddíly naopak fungují kontinuálně. Spolupráce mezi oddíly tak nebyla nijak přerušena a mohlo docházet ke společnému vývoji. Navíc propojení římských oddílů s církví velmi ovlivňuje složení programu, kterým tráví společný čas a křesťanství se tak stává kromě skautské myšlenky další spojnicí mezi oddíly.

Skautské oddíly dnes fungují jako prostředí, které spojuje jedince s podobným habitem a sociokulturním zázemím, což napomáhá ke statusové reprodukci této skupiny. Vzhledem k uzavřenosti je tvorba přemostujícího kapitálu ve skautských oddílech velmi omezená a to především v případě pražských oddílů, kde je to ještě ovlivněno větší uzavřeností a rozštěpeností celého skautského hnutí. Jednostranné složení skautských oddílů omezuje možnost setkávat se s jedinci z jiného prostředí a uzavírá tak sobě podobné do skupin, kde navzájem navazují silné vazby.

4.3.3 Jsou skautské oddíly otevřeny minoritním skupinám?

Skautská organizace předem nevyklučuje nikoho z možnosti účastnit se skautského programu, zároveň je však skautský program velmi specifický a určitě není vždy jednoduché zapojit znevýhodněné jedince do kolektivu. Zde opět narážíme na pevné vazby v kolektivu. Pro úspěšné zapojení znevýhodněného člena do oddílu, by bylo důležité s ním pracovat již od nízkého věku tak, aby se s ním kolektiv sžil a dokázal ho mezi sebe přijmout. V případě vstupu v pozdějším věku by ho bylo těžké zapojit do kolektivu jak pro vedoucí, tak určitě i pro něj samotného.

Mezi Prahou a Římem nalezneme odlišnou míru tolerance přijetí z pohledu dětí samotných. Římští skauti jsou celkově více tolerantní a vidí menší překážky v přijetí jedinců z minoritních skupin nebo jinak znevýhodněných. Tento rozdíl si vysvětlují především větší zkušeností společnosti se zapojováním znevýhodněných jedinců a také více multikulturním prostředím, které má vliv na toleranci k odlišným skupinám. Další zásadní vliv je dán propojením římských oddílů s církví, která sama o sobě vynakládá energii na pomoc znevýhodněným prostřednictvím charit atp. Skautské oddíly v Římě potom často ve farnosti pomáhají s realizací takových projektů a děti se tak dostávají do kontaktu s programy pro pomoc znevýhodněným.

4.3.4 Plní skautské oddíly poslání, které měly v době svého vzniku?

Skautské oddíly se v průběhu sta let staly místem, které nespojuje lidi z odlišného sociálního prostředí, ale staly se jen místem spojujícím velmi omezenou skupinu jedinců z hlediska sociokulturního zázemí. Mohou tak jen velmi malou měrou naplňovat své původní poslání a dávají spíše prostor k vytváření silných vazeb mezi jednou skupinou lidí. Pokud by skautské oddíly byly tvořeny jedinci s širokou paletou rodinného socioekonomického statusu, potom by mohlo docházet k vytváření vazeb napříč sociálním spektrem a tím k podporování tolerance a spolupráce napříč celou společností.

Pokud se zamyslím nad tím, zda skautské oddíly vedou dnešní mládež k demokratickým principům, tak si myslím, že ano. Především z důvodu, že je skautská výchova odlišná od mnoha jiných aktivit pro mládež a skrze skautský slib a zákon tak může naučit děti ctít hodnoty, které se z dnešní společnosti vytrácejí.

V obou případech je nejvíce rozhodující role vedoucích oddílů. Ti se musí snažit udržet jedince z odlišných sociálních skupin v kolektivu (za předpokladu, že se děti z jiných sociálních vrstev vytrácejí z oddílů v průběhu let a do skautských oddílů tak doroste jen taková skupina, jakou jsem v rámci výzkumu popsal). Druhým způsobem, jak skautské oddíly mohou dosáhnout naplnění svého poslání je snažit se oslovovat co nejširší spektrum dětí a přilákat je do skautských oddílů. Pokud budou dále skautské oddíly fungovat ve složení, v jakém fungují, tak budou místem přispívajícím k reprodukci vysokoškolsky vzdělaných jedinců. Ti si v rámci skautského kolektivu budou upevňovat svou pozici a osvojovat si to, co jim je blízké.

Závěr

Provedený výzkum přinesl odpovědi na otázky, které jsem si v úvodu stanovil. Mezi nejdůležitější zjištění mé práce patří především odhalení sociálního složení skautských oddílů. Toto zjištění poukázalo na fakt, že se skautské hnutí proměnilo z organizace spojující jedince z odlišného sociokulturního prostředí v místo reprodukcující hodnoty omezené skupiny jedinců. Výsledky mého výzkumu tak odpovídají jiným výzkumům, které říkají, že jedinci s určitým sociálním statutem vyhledávají styky se sobě podobnými jedinci tak, aby upevňovali svou pozici v rámci sociální stratifikace.

Vysokoškolští rodiče tak vidí ve skautské organizaci místo napomáhající reprodukovat jejich postavení ve společnosti. Rodiče s nižším vzděláním nemají motivaci k přihlášení svých dětí do oddílů především z důvodu, že nedokážou ocenit jeho význam pro dítě. Zajímavé na tomto zjištění je především fakt, že se nejedná o ojedinělý případ uzavření se v rámci určité skupiny společnosti v jednom státě, ale můžeme tuto tendenci sledovat i ve zcela odlišném prostředí, jakým je v případě mého výzkumu Řím.

Srovnání oddílů v dvou odlišných zemích poukázalo na rozdíly mezi postkomunistickými státy a státy, které tuto zkušenost nemají. Nejdůležitějším zjištěním je odlišná víra ve vlastní úspěch, která je ovlivněna stupněm rozvinutosti demokracie. Ukazuje se, že v naší společnosti přetrvává zvyk a přesvědčení o špatně fungujícím hodnocení jedinců na základě jejich vlastního úspěchu. Římští skauti byli v tomto případě proto silněji přesvědčeni o vlastním vlivu na to, zda získají v oddíle jednu z funkcí nebo nikoliv. Druhý rozdíl, který se ukázal je vliv církve a tradiční rodiny na postoje římských skautů. Projevilo se to především ve dvou případech a to ve větším uznávání hierarchického uspořádání a ve vnímání a ctění hodnot, které skautské oddíly vštěpují svým členům.

Výzkum zároveň otevírá mnohé další otázky a bylo by dobré se jimi v rámci sociologického studia zabývat. Jedním z témat, která by bylo dobré zkoumat, je vnímání skautingu samotnými rodiči. Bylo by užitečné zjišťovat, zda rodiče vysokoškoláci opravdu dokážou ocenit význam skautské výchovy a zda ji chápou jako místo rozvíjející jejich dítě tak, aby mohlo dosáhnout stejného sociálního postavení, jaké mají oni sami. Na příkladu skautských oddílů by tak mohla být zkoumána reprodukce sociokulturního kapitálu v rámci výchovy dětí. Výzkumy zjišťující reprodukci sociálního postavení se omezují na studium reprodukce prostřednictvím formálního vzdělávání a už se

nezabývají vlivem volnočasových aktivit a vytvářením sociálních vazeb v brzkém věku. Skautský oddíl je vedle výchovy v rodině a ve škole zásadním faktorem, který formuje osobnost dítěte v průběhu socializace a proto si zaslouží pozornost při studiu reprodukce sociálního postavení.

Homogenní složení skautských oddílů nabádá k zamyšlení, zda se do oddílů vřát hlásí opravdu jen děti vysokoškoláků nebo zda do nich vstupují i děti z jiného sociálního prostředí. Zde by bylo dobré zkoumat skautské oddíly z dlouhodobějšího hlediska a konkrétně studovat jaké děti se do oddílů hlásí, jak se které dítě začleňuje do kolektivu a z jakých důvodů případně skautské oddíly opouští. Pro získání co největšího množství informací by bylo dobré sledovat všechny zúčastněné a to konkrétně rodiče, děti i vedoucí oddílů. Na základě zjištění by bylo možné odhalit, zda jsou důvodem homogenity skautských oddílů rodiče (identifikace určité skupiny společnosti s hodnotami skautské výchovy a jejich využití k reprodukci vlastního postavení) nebo zda jsou to samotné oddíly (především tvorba programu a náplně s předpokladem určité úrovně habitů jedince).

Poslední téma, které by bylo dobré zkoumat je výzkum toho, jak se jedinci, kteří prošli skautskou výchovou, zapojují ve společnosti a jaké pozice ve společnosti zaujímají.

Summary

The thesis shows differences between boy scout groups in Prague and Rome and tries to verify if the movement still implements his message (integration of members from different social background) and if children take hierarchical system as even. The thesis is based on the qualitative and quantitative research which has been made both in Rome and in Prague. This research shows that there are still differences between countries with communist experience and between those without. The main difference is in the way how young people think that they can influence their own advancement. Italian youth are more convinced that hierarchical system in groups is based on the own success, czech youth thinks that functions in the group are restricted only to someone.

Scout movement in Rome and in Prague turns into the organization which is attended by very uniform part of population. Major part of parents has university education and there aren't big differences between young people in the groups. Members take part at group in the most cases from early age (50 % of respondents became members latest in the age of eight years), which means that there is a group society with very strong interpersonal ties, that makes it very difficult for newbies to become a part of the group.

Použitá literatura

- BŘICHÁČEK, Václav. *Skautský oddíl I*. Liberec: Skauting, 1992. 175 s. ISBN 80-85421-04-6
- CARBETTA, Carmelo. *Movimento Scout: Educazione e ugualianza*. Milano: Angeli, 1991, 128 s. ISBN 8820466392
- GIDDENS, Anthony. *Sociologie*. Praha: Argo, 2005. 595 s. ISBN 80-7203-124-4.
- KELLER, Jan. *Úvod do sociologie*. Praha: SLON, 1999. 204 s. ISBN 80-85850-25-7
- NAN, Lin. *Social network and status attainment*. *Annual Review of Sociology*, 1999, vol. 25, strany 467 - 487
- MATĚJŮ, Petr, STRAKOVÁ, Jana, VESELÝ, Arnošt. *Nerovnosti ve vzdělání: Od měření k řešení*. Praha: SLON, 2010. 495 s. ISBN 978-80-7419-032-2
- PIAGET, Jean, INHELDEROVÁ, Bärbel. *Psychologie dítěte*. Praha: Portál, 2000. 143 s. ISBN 80-7178-407-9
- SANDERSON, Dwight. Group description. *Social forces*, 1938, vol. 16, No. 3, strany 309 - 319.
- STACHOVÁ, Jana. *Občanská společnost v regionech České republiky*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, v.v.i., 2008. 93 s. ISBN 978-80-7330-142-2
- Stanovy Junáka – svazu skautů a skautek ČR*. Vsetín : Junák - svaz skautů a skautek ČR, 2001. 16 s. Dostupné z WWW:
<<http://krizovatka.skaut.cz/organizace/dokumenty/spisovna/?act=get&check=62fd25df51b14435927b0e33f3a3fece&id=105>>
- SVOJSÍK, Antonín Benjamín. *Základy junáctví*. Praha: Merkur, 1991. 727 a. ISBN 80-7032-001-X
- ŠAFR, Jiří, HÄUBERER, Julia. *Měření přemostujícího sociálního kapitálu: Baterie PSK zjišťující odlišnosti v okruhu přátel*. *Data a výzkum - SDA Inko*, 2007, Vol. 1, No. 2: 85-108.
- ŠANDEROVÁ, Jadwiga. *Sociální stratifikace: Problém, vybrané teorie, výzkum*. Praha: Karolinum, 2004. 172 s. ISBN 80-246-0025-0
- WEBER, Max. *Autorita, etika a společnost*. Praha: Mladá fronta, 1997. 296 s. ISBN 80-204-0611-5